

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN | NR 5 | 2023

Husesyn på Forum Medicum

AI välkomnas med tvekan

Jobbet – att hjälpa doktorander

Nobelpris!

ANNE L'HUILLIER LUNDS FÖRSTA PRISTAGARE

rdahallen

Gerdahallen firar fyrtio svettiga år

I fyrtio år har studenter, anställda och andra Lundabor strömmat till Gerdahallen för träning och motion. Efter några tuffa år blickar nu träningsanläggningens eldsjälur framåt.

– Är ni på hugget? Nu kör vi igång! Rulla tillbaka axlarna, böj på knäna, tyngden på hämlarna och blicken framåt. Böj och sträck, häng på!

Ungefär 25 personer befi ner sig i en av gruppträningsalarna inne i Gerdahallen, där träningspasset som kallas "Functional 1" pågår. Gruppen kliver upp och ner på sina stepbrädor, marscherar på stället och antar ett fokuserat ansiktsuttryck i balansövningarna. Längst fram på den lilla scenen står Helene Tännander och ropar ut instruktioner i sitt headset. Hon är anställd som gruppträningskoordinator på Gerdahallen sedan 2002, men har egentligen varit med sedan starten för fyrtio år sedan.

– Jag började träna på Gerdahallen 1983 som ung student och året därpå gick jag min första utbildning till instruktör. Sedan bodde jag uppåt landet i några år, men så fort jag kom tillbaka till Lund tog paret Andersén kontakt och ville anställa mig, säger hon.

KERSTIN OCH BERTIL ANDERSÉN är Lundaparet som på 60-talet revolutionerade gymnastiken som träningsform. Deras gymnastikpass lockade tusentals till de lokaler i Palaestra där man då höll till. Efter att den byggnaden eldhärjats 1980 satte planerna på Gerdahallen fart. Tre år senare invigdes Stora salen vid Helgonavägen.

Sedan dess har Gerdahallen satt Lund i rörelse. I dag hålls här 180 gruppträningspass i veckan. Gymmet är nyrenoverat och bland de anställda finns både ►

Överst till vänster: Arne Holgersson har tränat på Gerdahallen sedan starten för fyrtio år sedan. **Överst till höger:** Instruktören Helene Tännander gläds åt att motionärer i alla åldrar tränar tillsammans på Gerdahallen. **Nederst till vänster:** Sara Strand lyfter tyngder inne i Gerdahallens gym. **Nederst till höger:** Rebeqa Gunnarsson tränar på Gerdahallen ungefär fyra gånger i veckan och är även aktiv som styrkeinstruktör.

Vd Rickard Benediktsson lyfter fram Gerdahallens stora utbud och goda stämning.

Kanadensiska Cassidy Kitchen flyttade till Lund i början av september för att spela volleyboll, och har redan hittat till Gerdahallens gym.

► sjukgymnaster och personliga tränare. Ungefär 10 000 personer är betalande medlemmar – varav cirka 3 500 är studenter och 750 är LU-anställda – och sedan två år tillbaka finns en liten fitness i Helsingborg. Rickard Benediktsson, vd sedan 2015, ser med stolthet på verksamheten.

– Här tränar alla – från småbarn till 97-åringar – och det är häftigt tycker jag. Vi har inga krav på att vara vinstdrivande, utan drivs av en stiftelse med syfte att främja motion för studenter och anställda, säger han.

I yogastudion förbereder Maja Petersson sig på att leda passet "Restorative yoga". Hon jobbar till vardags som administrativ samordnare på Humanistlaboratoriet vid Lunds universitet och trivs med att kunna kombinera arbetslivet med instruktörsrollen.

– På universitetet förstår man att det finns fördelar med personal som tränar.

Arbetsgivaren vinner på det i längden, säger hon.

Det centrala läget är en av de stora fördelarna med Gerdahallen, tycker Maja Petersson. Det stora utbudet av klasser och det rymliga gymmet nämner hon också. Minst lika viktigt är atmosfären.

– Det är en inkluderande stämning som jag tycker om.

UNDER PARET Anderséns storhetstid kallades Gerdahallen för Sveriges, om inte Europas, största träningsanläggning. Då var Gerdahallen det enda stället i Lund dit allmänheten kunde gå för att träna. I dag är

konkurrensen från de stora kedjorna betydligt tuffare. Men Rickard Benediktsson är övertygad om att Gerdahallen vinner i längden.

Samtidigt sticker han inte under stol med att Gerdahallen också har stått inför stora prövningar under årens lopp. I närtid kan nämnas coronapandemin, de höga elpriserna och ökade kostnader i kölvattnet av kriget i Ukraina.

– Just nu handlar det om att bygga upp oss ekonomiskt efter flera tuffa år. Men målet framåt är att fortsätta bredda vår verksamhet.

**TEXT: MINNA WALLÉN-WIDUNG
FOTO: JOHAN PERSSON**

Instruktörerna Kerstin och Bertil Anderséns gymna lockade tusentals motionärer först till Palaestra och sedan till Gerdahallen. FOTO: HAGBLOM FOTO

REDAKTION

Jan Olsson
redaktör
046-222 94 79
jan.olsson@kommunikation.lu.se

Minna Wallén-Widung
journalist
046-222 82 01, minna.wallen-widung@kommunikation.lu.se

Petra Francke
journalist och formgivare
046-222 03 16
petra.francke@kommunikation.lu.se

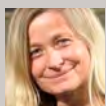
Lena Björk Blixt
journalist naturvetenskap
046-222 71 86
lena.bjork_blixt@science.lu.se

Åsa Hansdotter
journalist medicin
046-222 18 87
asa.hansdotter@med.lu.se

Peter Kjällkvist
journalist ekonomi
070-847 12 72
peter.kjallkvist@ehl.lu.se

Gisela Lindberg
journalist humaniora och teologi
046-222 72 33
gisela.lindberg@kansliht.lu.se

Ulrika Oredsson
journalist samhällsvetenskap
046-222 70 28
ulrika.oredsson@kommunikation.lu.se

Jessika Sellergren
journalist teknik
046-222 85 10
jessika.sellergren@lth.lu.se

Eva Johannesson
ansvarig utgivare
046-222 14 97
eva.johannesson@kommunikation.lu.se

Adress: LUM, Lunds universitet,
Box 117, 22100 Lund

Internpost: Hs 22 **E-post:** lum@lu.se

LUM på nätet: www.lu.se/lum

Annonser: lum@kommunikation.lu.se

Prenumerationer: Anställda vid LU får LUM gratis. För prenumeration kontakta eva.westerberg@kommunikation.lu.se, tel 046-222 70 10.

Adressändring: Anställda anmäler ändringar till katalogansvariga vid institutionen (motsv). Övriga skickar ändringsuppgifter till LUM, gamla adressrutan bifogas.

Tryck: Ljungbergs Tryckeri i Klippan

Nästa LUM: Manusstopp: 22 november
Utkommer: 14 december

ISSN: 1653-2295

Omslag: Nobelpristagaren Anne L'Huillier. Foto: Andreas Hillergren / TT

LUM.

LUNDS UNIVERSITETS MAGASIN

Lunds universitets magasin LUM utkom första gången 1968. Det når i dag samtliga anställda liksom ett stort antal läsare utanför universitetet. LUM har en upplaga på 10 000 exemplar och utkommer med 6 nummer per år.

smakprov.

6 Äntligen Nobelpris till Lundaforskare

Glädjen visste inga gränser när det stod klart att Anne L'Huillier är en av årets Nobelpristagare i fysik. Det är svårt att överskatta prisets betydelse för Lunds universitet.

16 Forum Medicum – majestätiskt och unikt

Forum Medicum drabbar den som stiger in. Storleken, rymden, alla människor på väg i olika riktningar. Mycket sticker ut, inte minst de nya lärmiljöerna. LUM har pratat med inflytarna.

22 Doktorandombudsmannen har fullt upp

När problemen tornar upp sig för doktorander finns ombudsmannen där för att hjälpa. Problemen kan röra allt från mental ohälsa till rasism. Vanligast är något helt annat.

32 Sällan skådat samarbete över gränserna

En cancerforskare och en underrättelseexpert, båda verksamma i Lund. Förkärleken till spionromaner och historia ledde dem till ett forsknings-samarbete ingen annan såg komma.

40 AI en oundviklig del av lärarnas vardag

Känslorna är blandade kring AI i undervisningen. Vi har träffat en pedagogisk utvecklare, en juridikforskare och en kognitionsforskare som i fyrtio år fascinerats av teknikens möjligheter – och begränsningar.

Uppståndelsen har varit stor de senaste veckorna efter att atomfysikern Anne L'Huillier tilldelats Nobelpriset i fysik. Det är första gången Nobelpriset går till en forskare verksam vid Lunds universitet. Dessutom är Anne L'Huillier den femte kvinnan hittills som får fysikpriset.

Anne L'Huillier tog hem första Nobelpriset till Lund!

Plötsligt var Anne L'Huillier i fokus för media över hela världen, inklusive Sydsvenskans live-sändning.

NOBELPRIS. Vid det här laget är det vida känt hur atomfysikern Anne L'Huillier mottog beskedet om att hon, tillsammans med forskarna Pierre Agostini och Ferenc Krausz, tilldelas årets fysikpris. I en paus under föreläsningen med studenter i teknisk fysik tog hon samtalet. När hon lagt på gick hon tillbaka in i Rydbergsalen på Fysicum och återupptog föreläsningen som om ingenting hade hänt.

– Jag sa inget till studenterna och fortsatte föreläsningen i en halvtimme till. Det var ganska tufft måste jag säga, sade Anne L'Huillier under presskonferensen som snabbt fick arrangeras några timmar efter offentliggörandet.

Inför en samlad journalistkår, kollegor, studenter, familj och universitetsledning tog hon emot stående ovationer, märkbart rörd och glad.

– Det är helt otroligt, det känns fantastiskt. Jag är väldigt stolt.

ANNE L'HUILLIER FÖDDES i Frankrike och påbörjade sin akademiska karriär där. I början av 1990-talet kom hon till Lund, först som lektor och senare på en särskilt fi ansierad så kallad Thamprofessur. Det senare infördes under 90-talet för att rätta till obalansen mellan könen inom akademien och ledde på vissa håll till protester mot kvotering. I det här fallet

En presskonferens med Anne L'Huillier organiserades i all hast i Rydbergsalen, samma lokal där hon ett par timmar tidigare föreläste på grundkursen i atomfysik.

handlade det om att kunna behålla Anne L'Huillier i Lund efter att hon hade fått ett erbjudande från Göteborgs universitet.

Anne L'Huillier delar priset med Pierre Agostini, professor vid The Ohio State University, och Ferenc Krausz, professor vid Ludwig-Maximilians-Universität i München. I motiveringen framgår att de får priset "för experimentella metoder som genererar attosekundpulser av ljus för studier av elektron-dynamik i materia".

DET VAR 1987 som Anne L'Huillier upptäckte hur övertoner av ljus uppstår när man sänder infrarött laserljus genom ädelgas. I förlängningen innebar hennes upptäckt att man har lyckats skapa ljusblixtar som bara är några attosekunder långa och som gjort det möjligt att studera hur elektroner förflyttar sig.

36 år har Anne L'Huillier ägnat åt jakten på attosekunderna. Under presskonferensen berättade hon att hon har haft stunder av tvivel under sin karriär.

– Självklart har det funnits tvivel. Inom forskningen går det inte rakt uppåt hela tiden, det går så här, sade hon och visade upp och ner med handen innan hon fortsatte:

– I slutet av 90-talet hade vi idén om att de höga övertonerna var nyckeln, men vi visste inte hur vi skulle kunna mäta dem. Det var inte tydligt för mig hur det skulle gå till och det var en period av mycket tvivel. Ibland kämpar man i två, tre år för att

förstå ett experiment. Det tar tid och kräver mycket arbete.

Anne L'Huillier blir den femte kvinnan hittills att få Nobelpriset i fysik. Hon hoppas att de kvinnliga forskarna ska bli fler inom hennes fält. Till andra forskare som aspirerar på att nå lika stora framgångar ger hon rådet att hitta det man brinner för.

– Om ni har en passion för vetenskapen – go for it! Följ er intuition. Speciellt till unga kvinnor vill jag säga att det går att kombinera ett vanligt familjeliv med en forskarkarriär.

Förutom äran får de tre pristagarna dela på elva miljoner kronor. Prisutdelningen sker den 10 december i Stockholm.

**TEXT: MINNA WALLÉN-WIDUNG
FOTO: KENNET RUONA**

Anne L'Huillier fortsatte föreläsa efter att hon fått Nobelprisbeskedet och fram tills priset blev offentligt. Studenterna anade vad som väntade och Aron Allen förevigade vad som sannolikt skulle bli hans mest oförglömliga föreläsning någonsin.

Guldmedalj och ERC-anslag

Anne L'Huillier är i ropet på mer än ett sätt den här hösten. Bara veckor innan Nobelpriset avslöjades, hade Lunds universitet tillkännagivit att fysikprofessorn utsetts till mottagare av universitetets guldmedalj. Medaljen ges till personer som har gjort "synnerligen betydelsefulla insatser" för universitetet eller för samhället i stort. Förutom Anne L'Huillier har Jonas Hafström, tidigare styrelseordförande för LU, utsetts till mottagare av guldmedaljen. De får medaljerna vid Lunds universitets årshögtid i slutet av januari.

Dessutom får Anne L'Huillier 150 000 euro av Europeiska forskningsrådet, så kallat ERC Proof of Concept Grant, för att tillsammans med ett högteknologiskt företag ta fram en ny enhet för karakterisering av ultrakorta laserpulser. Anslaget delas ut till forskare som redan fått finansiering av ERC och som nu får möjlighet att utveckla sina forskningsresultat.

Glädjen i topp över Anne L'Huilliers Nobelpris

Annika Olsson, rektor LTH

– Jag är så stolt. Både över Anne och hela universitetet. Hon är en mycket värdig pristagare och en sann förebild för LTH:s forskning. Det här bevisar att Lunds universitet är världsklass.

Annika Olsson.

– Det finns inget som kan slå detta vad gäller att synas internationellt. Det kommer att bli mer attraktivt att samarbeta med och söka sig till Lunds universitet, inte minst för studenter.

Claes-Göran Wahlström, professor i atomfysik, gift med Nobelpristagaren

– Jag är så klart jätteglad och stolt. Det här var inte väntat men heller inte helt oväntat. Hon har fått flera priser de senaste åren, bland annat Wolf Prize, så jag har inte sett Nobelpriset som uteslutet.

Claes-Göran Wahlström.

Claes-Göran Wahlström berättar att han i början av 1990-talet bjöd in Anne L'Huillier till Lunds universitet för att tillsammans göra ett experiment med den för den tiden bästa och kraftfullaste lasertekniken. Några år senare, 1994, gifte de sig och i hustruns pass står det Anne L'Huillier Wahlström.

Både han och hustrun är ledamöter i Kungliga Vetenskapsakademien som delar ut Nobelpris i kemi och fysik.

– Men de senaste åren har vi inte deltagit i möten där Nobelpriskandidater diskuteras eftersom det har spekulerats om Anne.

Kristina Loo, utbildningsadministratör Fysiska institutionen

– Äntligen var det dags, tänkte jag när jag

Mängder av snacks och bubbel fick köpas in i all hast när hela Fysiska institutionen och andra glada tillskyndare ville fira Nobelpristagaren. FOTO: KENNET RUONA

fick veta att Anne fått Nobelpriset. Jag är otroligt stolt.

Som utbildningsadministratör arbetar Kristina Loo bland annat med studenter på Anne L'Huilliers kurser.

– Jag tror det här är jättepepp för studenter, både här på Fysiska institutionen och på hela universitetet.

Oscar Wahlström, student på LTH och son till pristagaren

– Det känns lite överkligt faktiskt. Hon har ju varit omtalad de senaste åren och vunnit andra fina priser, så om någon skulle få det är det hon, men det är fortfarande helt sjukt.

Oscar Wahlström gör just nu sin master i maskinteknik på LTH. När han fick beske-

Kristina Loo.

det om priset befann han sig på extrajobbet inne i Malmö, där hans chef bjöd ut honom på lunch för att fira. Sedan tog han sig in till Lund för att gratulera sin mamma, även om det visade sig vara svårt

Oscar Wahlström.

att komma fram i samlingen av journalister, kollegor och studenter som samlats inför presskonferensen. Nu hoppas han att han får följa med till prisutdelningen och Nobelbanketten i Stockholm i december.

– Mamma och pappa är båda fysiker och det mesta handlar om atomfysik för dem. De har ingen aning om vem som har vunnit en Oscar, men Nobelpriset är deras grej – de följer det varje år och har tidigare suttit med i Nobelkommittén. Så det här är stort.

Lena Eskilsson, prorektor

– Det här är helt fantastiskt, otroligt roligt och välförtjänt. Jag är så glad att vi redan beslutat att tilldela Anne universitetets guldmedalj. Hon har gjort ett stort intryck på mig under den tid hon satt som lärarrepresentant i universitetsstyrelsen, där hon var väldigt mån om sina doktorander. – Lunds universitet har ju aldrig fått något pris tidigare, så det här är såklart också otroligt stort för universitetet.

Lena Eskilsson.

Haijun Luan, forskare vid Institutionen för naturgeografi och ekosystem- vetenskap

– Jag forskar inte ens vid samma institution, men jag känner mig ändå väldigt stolt över det här. Även om jag bara är en affilierad forskare här vid universitetet blev jag väldigt glad när jag hörde nyheten. Det här inspirerar mig och andra forskare att fortsätta med det vi gör.

Haijun Luan.

Johan Mauritsson, professor i atom- fysik och kollega till pristagaren

– Det här är fantastiskt välförtjänt. Anne är en väldigt ödmjuk person och en otroligt duktig fysiker. Hon är noggrann och generös, det är roligt att jobba med henne.

Johan Mauritsson har jobbat med Anne L'Huillier i 25 år och erkänner att han blev lite paff när beskedet om Nobelpriset kom.

– Det har inte varit en fråga om hon skulle få det, utan när. Ändå är det lite svårt att tro att det faktiskt har hänt nu. Vad det här betyder för vår forskargrupp är för tidigt att säga, men något innebär det ju helt klart.

Johan Mauritsson.

Medarbetaren om Nobelpristagaren: Prestigelös och ödmjuk

NOBELPRIS. För tjugo år sedan var Anne L'Huillier handledare åt doktoranden Per Eng-Johnsson. Idag är han professor i atom-, molekyl- och optisk fysik, föreståndare för Lunds lasercentrum och en av Nobelpristagarens närmaste medarbetare.

– Hon får alla att känna sig delaktiga. Hon ser alla och inkluderar alla och är oerhört prestigelös, säger han.

När Kungliga Vetenskapsakademien offentliggjorde att Lundaforskaren Anne L'Huillier är en av årets tre Nobelpristagare i fysik så började telefonerna att gå varma hos Per Eng-Johnsson och hans kollegor i Lund. Media ville ha sin beskärda del, men ännu oftare var det gratulanter från när och fjärran, inte minst atomfysikforskare vid andra lärosäten runt om i världen.

– De är så genuint glada och känner sig delaktiga. "Tänk att vi fick ett pris till atomsekundsfysik" skriver någon, berättar Per Eng-Johnsson.

– Att just vårt forskningsfält har nått Nobelprisnivå är en enorm framgång oavsett vem som får priset. Det tror jag att Anne håller med mig om.

Det är dagen efter offentliggörandet när LUM intervjuar Per Eng-Johnsson. Han är övertygad om att uppståndelsen kommer att hålla i sig ett tag, men så småningom blir det vardag igen och då har ingenting egentligen förändrats, menar han.

– Jag tror att vi kommer att jobba på som vanligt, för oss forskare är det inget som blivit mer eller mindre intressant. Vet du förresten vad Anne gör just nu när vi pratar? Jo, hon undervisar, säger han och fortsätter:

– Hon är mycket noga med att vardagen inte ska förändras på grund av priset, och det är något som utmärker henne både som forskare och människa. Hon

Per Eng-Johnsson började jobba med Anne L'Huillier för tjugo år sedan när han var doktorand.

FOTO: KENNET RUONA

prioriterar inte storleken på publiken och att synas. Vid sidan av familjen är det forskningen och undervisningen som är viktig för henne.

Hur är det att arbeta tillsammans med Anne L'Huillier?

– Fantastiskt! För tjugo år sedan var jag hennes doktorand, sedan var jag utomlands en sväng innan jag kom tillbaka till Lund 2009. Sedan dess har vi jobbat tillsammans.

Närmare trettio personer fördelade på fyra forskargrupper arbetar med atomsekundrelaterad forskning i Lund. Samarbetet mellan grupperna är omfattande, berättar Per Eng-Johnsson.

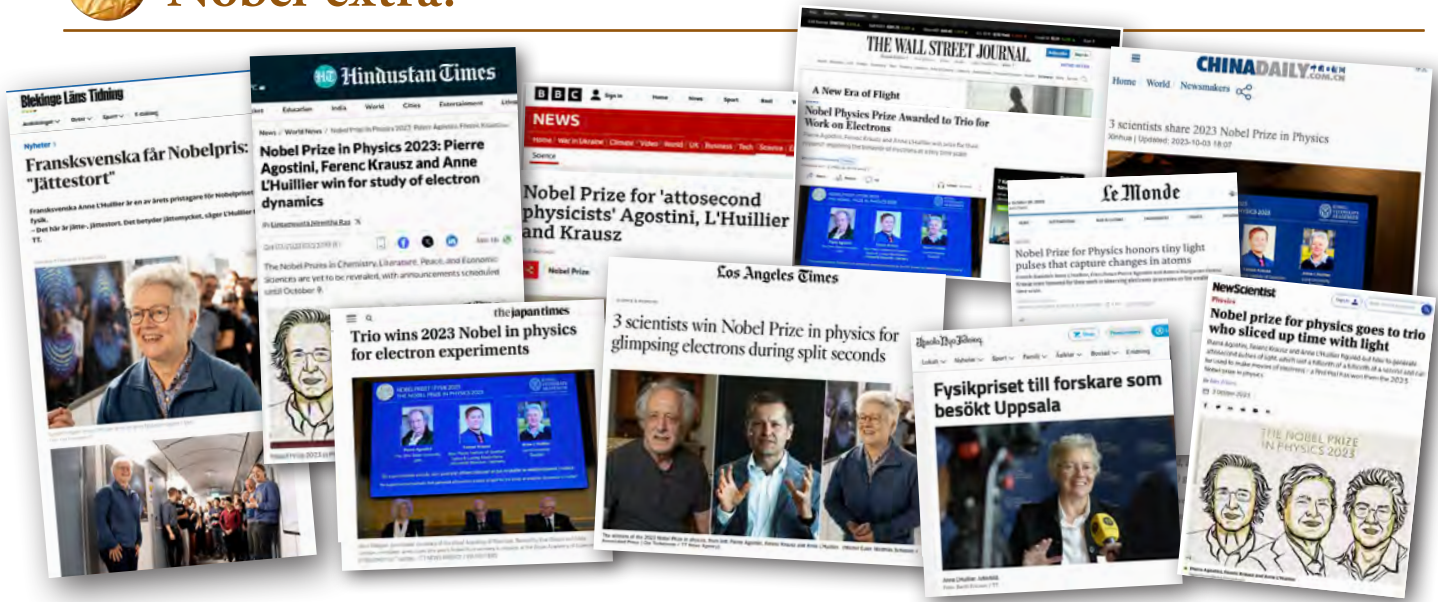
– Anne är den som har byggt upp detta.

Beskriv henne som forskare.

– Hon är extremt hängiven, nyfi en och kreativ. Hon är en forskningsledare som på något sätt hinner med allt. Hon kan sitta med en modell och analysera den in i minsta detalj för att i nästa minut vara en otroligt inspirerande handledare eller lärare.

– Det som slog mig redan för tjugo år sedan är att hon har extremt lite personlig prestige. Hon erkänner alltid om det är något hon inte förstår. Det är enormt uppbyggande för unga forskare som är i början av sina karriärer att det finns forskare på hennes nivå, en Nobelpristagare, som erkänner att hon inte kan allt och hela tiden vill lära sig mer.

JAN OLSSON

Anne L'Huillier och Lunds universitet nämndes i all världens media.

Nobelpriset ger skutt uppåt på rankningen

NOBELPRIS. – Förutom att det är fantastiskt kul och ett stort erkännande för Anne och hennes forskning så är Nobelpriset väldigt värdefullt för universitetet och viktigt för vår synlighet och vårt rykte på lång sikt. Synligheten och ryktet är viktiga hörnstenar för att öka universitetets genomslag internationellt.

Så sammanfattar vicerektor Kristina Eneroth vad det betyder för universitetet att Anne L'Huillier tilldelats Nobelpriset i fysik.

PRIS kommer att innebära ett skutt uppåt på viktiga rankingslistor, åtminstone på AWRY-listan, till vardags kallad Shanghai-listan där Lunds universitet inte varit i närheten av en topp 100-placering de senaste tio åren. Senast rankades LU på plats 165.

– Att ett universitet har Nobelpristagare viktas tungt av AWRY, så där kommer vi att hoppa upp, men hur högt är det ingen som vet, säger Kristina Eneroth.

Ett Nobelpris leder med automatik till

– Universitet, företag, organisationer och privatpersoner från hela världen har hört av sig efter Nobelpriset. Det är jättekul! säger Kristina Eneroth. FOTO: CHARLOTTE CARLBERG BÄRG

att pristagaren hamnar i rampljuset och att lärosätet där pristagaren är verksam syns i media runt om i världen. Den första tidens uppmärksamhet är något som måste tas tillvara och förvaltas väl, menar Kristina Eneroth som i sin roll som vicerektor ansvarar för samverkan och internationella frågor.

– Nu får universitetet en skjuts, vår syn-

lighet ökar jättemycket och ett universitets rykte är avhängigt av att synas. Det här är en fantastisk möjlighet som vi ska värda. Nu blir det ännu mer tacksamt att jobba med de här frågorna.

ETT EXEMPEL I NÄRTID där LU lär uppmärksammas är den Nobelvecka som arrangeras i Sydkorea i november varje år. Bakgrunden till Nobelveckan på andra sidan jordklotet är det samarbete som finns mellan svenska och sydkoreanska universitet. Sydkoreanerna brukar koppla Nobel till Sverige i allmänhet, men i år blir det annorlunda, tror Kristina Eneroth:

– Nu när Lunds universitet har fått ett Nobelpris så kommer det att märkas och bli otroligt stort. Sydkorea är bara ett av flera exempel av samma karaktär som vi kommer att se framöver.

ETT ARBETE PÅGÅR för att vända trenden med universitetets allt färre citeringar i topprankade tidskrifter. Kristina Eneroth utesluter inte att Nobelpriset kan bidra till att vända den negativa utvecklingen.

– Intresset kommer att öka för de publikationer som ligger till grund för priset, för det är så forskarsamhället fungerar, så den effekten lär vi se. Men det blir säkert ringar på vattnet till andra områden också.

JAN OLSSON

Anställningslöfte ska locka utländska forskartalanger

PERSONAL. Lunds universitet ska bli bättre på att rekrytera forskartalanger från andra länder. En arbetsgrupp har identifierat befintliga brister och tagit fram förslag på hur problemen ska åtgärdas och rekryteringen öka.

Andra svenska lärosäten lyckas bättre med att nominera, rekrytera och erhålla finansiering för internationella forskartalanger med inriktning mot Wallenberg Academy Fellows, WAF. För att göra det mer attraktivt att söka sig till Lund är ett av förslagen att i högre grad satsa på internationella utlysningar av biträdande universitetslektorat. Detta för att de unga talangerna ska ha en trygg anställning under WAF-processen och på så vis öka deras motivation att välja Lunds universitet i konkurrens med andra lärosäten.

Lunds universitet är framgångsrikt vad gäller att få interna nomineringar till WAF beviljade. Drygt var fjärde nominering, 26 procent, beviljas. Sämre beställt är det med de externa där knappt var tionde nominering, nio procent, beviljas. Betydligt färre än de mest framgångsrika svenska universiteten.

JOHANNES PERSSON, dekan vid HT-fakulteterna, har lett arbetsgruppen. Enligt honom skiljer det en del mellan fakulteterna. Det är bara Ekonomihögskolan och HT-fakulteterna som, med hans ord, "lyckats hyfsat".

I slutrapporten påpekas att LU:s externa nomineringsunderlag varit kraftigt begränsat jämfört med det interna, samt att flera externa forskare som nominerats återtagit sina ansökningar sent i processen.

Därtill har LU en lägre andel kvinnor sett till det totala antalet beviljade WAF (35 procent) jämfört med Stockholms universitet med 41 procent och Uppsala med 51 procent.

LU:s dåliga facit vad gäller externa WAF beror enligt rapportförfattarna bland annat

på att nomineringsprocesser påbörjats alldeles för sent och att det proaktiva arbetet spretat för mycket och inte hållits samman.

För att vända utvecklingen vill rapportförfattarna se en tydligare och mer sammanhållen strategi från centralt håll ner till institutionsnivå och att processen börjar långt tidigare än idag. Den enskilt viktigaste åtgärden för att få fler och bättre externa kandidater är att nomineringarna till WAF bör kombineras med beslut om anställning som biträdande universitetslektor. På så vis skulle LU bli mer attraktivt och arbetet med att säkra internationella kandidater av högsta klass underlättas.

JAN OLSSON

WALLENBERG ACADEMY FELLOWS

Wallenberg Academy Fellows, WAF, är en finansieringsform som riktas till forskare tidigt i karriären. Sedan starten 2012 har det gjorts åtta utlysningar som resulterat i 231 WAF vid svenska lärosäten. Knappt 40 procent av dessa är externa forskare, det vill säga forskare som inte arbetat i Sverige under minst fyra år före nominering till WAF.

Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse finansierar WAF. Motkravet från stiftelsen är att lärosätena anställer beviljade WAF under de fem år som bidraget varar, samt betalar hälften av lönen. Nyligen beslutade Lunds universitet att gå in med upp till 40 miljoner kronor av universitetsgemensamma medel för perioden 2025–2028. Förutsättningen är att minst tre fakulteter deltar i satsningen på fler externa Wallenberg Academy Fellows.

I samband med utlysning av WAF får LU nominera 16 personer. Kravet är att hälften är externa och att minst 40 procent av de nominerade är kvinnor.

LU klättrar på viktig rankingslista

RANKNING. Rankningsaktören Times Higher Education (THE) rankar Lunds universitet på plats 106 bland universiteten i världen. Det är 13 placeringar bättre än i fjol.

När de tre största och mest betydelsefulla aktörerna nu har offentliggjort sina rankingslistor står det klart att LU klättrar på två av tre jämfört med förra året. Förutom på THE-listan har LU även fått en bättre placering på QS World University Rankings lista. Från plats 95 i fjol till plats 85 i år.

På den så kallade Shanghairanking-en tappar universitetet tio placeringar och hamnar på plats 165.

Nya dekaner vid flera fakulteter

PÅ NYA POSTER. Flera fakulteter har utsett nya dekaner och prodekaner för perioden 2024–2026. Vid Samhällsvetenskapliga fakulteten blir Agnes Andersson, i dag prodekan och tillika professor vid Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, ny dekan. Björn Badersten, universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen, tar över som prodekan.

På Medicinska fakulteten har Maria Björkqvist, professor och även hon i dagsläget prodekan, utsetts till ny dekan. Ny prodekan blir Jonas Larsson, professor vid Avdelningen för molekylärmedicin och genterapi.

Även vid Ekonomihögskolan blir det ett byte. Joakim Gullstrand, professor i nationalekonomi, har utsetts till ny dekan och rektor. Samtidigt blir Andreas Inghammar, docent vid Institutionen för handelsrätt, ny prodekan och vicerektor.

Full fart framåt för nygammal chef vid Skissernas Museum

PÅ NY POST. Annie Lindberg har utsetts till chef för Skissernas Museum efter tre år som tillförordnad chef.

– Den stora skillnaden är att jag nu kan jobba mer långsiktigt, säger hon.

På drygt fjorton år har Annie Lindberg gått från praktikant på Skissernas Museum till chef över hela verksamheten. Längs vägen har hon hunnit med en rad olika roller – projektledare, arkivarie, pedagog och så biträdande museichef under sin företrädarens tjänstledighet de senaste tre åren. I september utsågs hon till ordinarie chef för de kommande sex åren, med möjlighet till förlängning.

– Det känns fantastiskt roligt, jag är glad och stolt. Det är ett stort förtroende att få leda det här museet som faktiskt är världsunikt, säger Annie Lindberg.

Vad kommer du att kunna göra nu som ordinarie chef som du inte kunde göra som tillförordnad?

– Den stora skillnaden är att jag nu kan jobba mer långsiktigt. Som tf kan man inte riktigt slå på stora trumman och ha långsiktiga visioner på samma sätt. Det blir också den stora skillnaden för hela verksamheten, att man får en chef som på riktigt kan blicka framåt.

DE SENASTE TIO ÅREN har Skissernas genomgått stora förändringar, med bland annat till- och ombyggnader. Samtidigt som Annie Lindberg vill förvalta det som redan gjorts, har hon planer på vidareutveckling.

– Ökad synlighet är något jag vill jobba vidare med, till exempel genom att ta ett helhetsgrepp kring museets skulpturpark. Tusentals människor passerar den varje dag, men ganska få förstår kopplingen till

Annie Lindberg vill satsa på ökad synlighet för Skissernas Museum och på att samlingarna används av alla fakulteter. FOTO: JOHAN PERSSON

museet. Den har en oerhörd potential att bli museets förlängda rum.

ETT ANNAT OMRÅDE som ligger Annie Lindberg varmt om hjärtat är att stärka profi en som universitetsmuseum.

– Samlingarna kan användas av alla fakulteter och intresset finns där, men det gäller att vi når ut och visar att vi är en resurs för alla.

Den största utmaningen framöver är tveklöst de höga hyrorna, enligt Annie Lindberg.

Nationella nedskärningar inom kulturområdet en annan.

– De erfarenheter vi fick under pandemin, när hela verksamheten anpassade sig väldigt snabbt, tror jag vi har nytta av nu i tider av ekonomisk och politisk oro. Jag tror också att vi människor behöver konst och kultur mer än någonsin, det är våra ständigt ökande besöksiffror ett kvitto på. Det ger hopp trots den oro som finns.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

Hållbart är grundregel när LU:s miljarder ska placeras

DONATIONER. Filantropi har i alla tider spelat en viktig roll för Lunds universitets finansiering. I dag förvaltar universitetet donationer som uppgår till drygt 4,5 miljarder kronor. En summa som förpliktigar.

Klemens Ganslandt är donationschef vid LU och den som har styrelsens mandat att placera universitetets pengar. Att placera i hållbara fonder och aktier är centralt i arbetet på avdelningen Stiftelseförvaltning där han är chef, och något som universitetet har jobbat aktivt med i snart tio år.

– Vi var tidigt ute med det här arbetet och i början var det svårt att få tag på rätt sorts fonder att placera i. Vi har i och för sig aldrig haft våra placeringar direkt i olja eller andra råvaror, men i fonder kan det finnas olika sorters företag. Och runt 2015 när vi började arbeta med den här frågan fanns det bara enstaka fonder som hade exkluderat den typen av företag, säger han.

Påtryckningarna på universitetet att placera hållbart kom vid den tiden framför allt från studenter som var engagerade i det så kallade Fossil free-upproppet.

– De uppvaktade både mig, rektor och universitetsstyrelsen i olika sammanhang och ville påverka placeringarna. Dessutom hade vi Margot Wallström som styrelse-

Donationschef Klemens Ganslandt.
FOTO: PRIVAT

ordförande då och det här var en av hennes hjärtefrågor, säger Klemens Ganslandt.

Studenternas påtryckningar gav effekt. Sedan 2016 arbetar universitetet med en tydlig ambition om att placera hållbart. Den ambitionen är sedan 2020 omsatt i ett regelverk som universitetet förbundit sig att följa. LU ska avstå från investeringar i bolag som är involverade i produktion eller försäljning av fossila bränslen, krigsmaterial, pornografi, alkohol eller kommersiell spelverksamhet.

Två gånger per år görs en genomgång, så kallad screening, av universitetets innehav i fonder och aktier för att säkerställa att regelverket efterlevs. Det är det externa företaget Sustainalytics som har fått det uppdraget. Än så länge har LU klarat sig bra.

– Sedan regelverket infördes har vi inte behövt vidta några åtgärder i innehavet.

Innan dess kunde det ibland finnas innehav i fonderna som Sustainalytics inte har ansett vara lämpliga. Då har jag kontaktat förvaltaren och frågat varför de har funnits med i fonden. Ibland har de sagt att de gjort fel och sålt av företaget direkt. I vissa fall har det funnits information som gjort att vi har kunnat ha kvar innehavet.

Sustainalytics metod kallas för negativ screening, det vill säga att man inte godkänner placeringar i fonder med företag som traditionellt sett har använt fossila bränslen, men som nu arbetar aktivt för att ställa om till en hållbar verksamhet. Det pågår en diskussion inom LU om det här är rätt väg att gå.

– Om vi ska ändra inriktning måste vi acceptera att vissa fonder har en andel av den här typen av omställningsföretag. Vi står vid ett vägval där, och frågan är uppe på nästan varje styrelsemöte. Men vi har inte kommit så långt att något beslut är fattat.

I dag upplever Klemens Ganslandt att studenterna är rätt nöjda med universitetets placeringar.

– Jag träffar kårerna en gång per år och de senaste gångerna har det verkat som om de tycker att vi är på rätt väg.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

LU-FONDER OCH ANKNUTNA STIFTELSE

- Donationer som ska förvaltas över tid hanteras av avdelningen Stiftelseförvaltning. Donationerna delas in i två huvudkategorier – ändamålsbundna donationer (ofta kallade LU-fonder) och anknutna stiftelser.
- LU har 700 stiftelser med anknuten förvaltning, det vill säga att stiftelserna är egna juridiska personer men knutna till universitetet med universitetsstyrelsen som förvaltare.
- Stiftelsernas förmögenhet uppgick den 31 juli i år till drygt 4,1 miljarder kronor.
- LU-fondernas marknadsvärde låg vid samma tidpunkt på drygt 370 miljoner kronor.
- Den utdelningsbara avkastningen för de samförvaltade stiftelserna uppgick 2022 till 120 miljoner kronor.

Det saknas en tydlig och enhetlig hantering inom universitetet när det gäller misstänkt forskningsfusk. Kvinnan på bilden har ingen koppling till artikelinnehållet. FOTO: GORODENKOFF/SHUTTERSTOCK

Viktigt att återskapa förtroende efter regelöverträdelser

FUSK. Misstänkt och konstaterat forskningsfusk behandlas på olika sätt på olika fakulteter och institutioner. I en pågående utredning föreslås bland annat en mer enhetlig hantering inom universitetet och att åtgärderna mer än idag riktas mot den individ som brutit mot reglerna.

– Mycket handlar om att bli tydligare. Jag föreslår till exempel att det ska finnas en tydlig plan på institutionerna när någon misstänks för, eller har konstaterats fuska i sin forskning, säger utredaren Magnus Sandberg, lektor vid Medicinska fakulteten.

GENERELLT ÖKAR ANMÄLNINGARNA mot forskare. Magnus Sandberg vill avdramatisera anmälan och mer se det som ett av flera sätt att granska forskning och forskare. Han betonar att då någon fälls för fusk eller avvikelser från god forskningssed är det viktigt att åtgärderna förenas med vad han kallar förtroendeuppbyggande insatser. Det är åtgärder som är tidsbegränsade och som syftar till att visa att den som fällts har lärt sig.

Magnus Sandberg utreder universitetets hantering av forskningsfusk och avvikelser från god forskningssed.

– Jag föreslår till exempel att den som fällts för plagiat ska visa antiplagiatresultat i ett eller två år. Sköter man det så behövs inga fler åtgärder. Det är viktigt att tidsbegränsa åtgärderna, annars är risken att man är dömd av kollegiet för alltid.

– Som det är idag blir det ibland lite tandlöst om åtgärder riktas mot en grupp eller en hel organisation i form av till exempel ett seminarium på temat forskningsetik. Det finns exempel på att det inte kontrolleras att den som fällts ens dyker upp på ett

etikseminarium. Känslan är att man sätter in sådana åtgärder för att kunna visa att man gjort något, säger Magnus Sandberg.

Han har gjort mellan 50 och 60 intervjuer under utredningens gång. Alltifrån forskningsföretagshälsan till personer som blivit anmälda och som anmält. Dessutom har han i enkätform tagit reda på hur andra lärosäten i Sverige och internationellt agerar.

Slående är att både anmälare och anmäld efterlyser mer stöd. Framför allt känner de som har fällts en brist på stöd.

– Universitetet ska vidta åtgärder mot den som fällts och samtidigt ska man som arbetsgivare ge stöd. Det är en komplicerad situation, säger Magnus Sandberg.

FÖR ATT LÖSA DETTA och göra det tydligare vilket ansvar som ligger på olika roller föreslår han att prefekten ska ha det stöttande ansvaret medan de tuffa besluten ska ligga på dekanen.

En anmälan innebär ofrånkomligen att arbetsmiljön blir eländig för den som anmäls – och det oavsett om anmälan leder

NY ONLINEKURS I FORSKNINGSETIK

En ny kurs i forskningsetik finns tillgänglig på Kompetensportalen. Kursen vänder sig till forskande personal, undantaget doktorander, eftersom det i doktorandutbildningen ingår en obligatorisk tvåveckorskurs i samma ämne.

Den nya onlinekursen vänder sig till forskare på samtliga fakulteter. Kursen tar tre timmar och ger en god förståelse för de lagar och riktlinjer som reglerar forskning.

Kursen tar upp: akademisk frihet, god forskningssed, forskning på människor, djurförsök samt rollen som forskare.

Mer information finns på Medarbetarwebben.

PRÖVNING AV OREDLIGHET I FORSKNING

Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (Npof) är en statlig myndighet som utreder ärenden om fabrikation, falsifikation och plagiat. Regelbrottet ska bedömas som grovt eller uppsåtligt för att Npof ska fälla. Övriga ärenden skickas tillbaka till universitetet där de provas i Nämnden för utredning av avvikelser från god forskningssed.

till friande eller fällande. Ofta blir tillvaron jobbig även för anmälaren och forskargruppen, ibland drabbas ännu fler. För att förbättra stödet till de inblandade föreslår Magnus Sandberg att man skapar en grupp så snart det kommer in en anmälan. Gruppen bör bestå av prefekt och dekan och vid behov utökas med exempelvis kommunikatör och HR.

Magnus Sandberg liknar rapporten vid en checklista som tar upp vilka saker man ska fundera på vid anmälan, fällning och friande. I rapporten finns exempelfall som kan ses som ett slags vägledning om vad som kan vara rimliga åtgärder i olika fall.

JAN OLSSON

Ny karriärportal ska hjälpa studenterna framåt

KARRIÄR. En ny digital karriärportal hjälper studenterna på Samhällsvetenskapliga fakulteten att navigera i det kommande arbetslivet. Initiativet har varit efterfrågat hos studenterna.

Att hjälpa studenter att förstå och kunna beskriva sina kompetenser gentemot en arbetsgivare är ett av syftena med karriärportalen som introducerades för ungefär ett halvår sedan.

– Ibland har våra studenter svårt att formulera vad de har lärt sig och veta hur man presenterar det för en arbetsgivare, säger Anna Hjalmers Mattsson.

Hon är studie- och karriärvägledare vid Institutionen för psykologi och har ett tvåårigt uppdrag att samordna frågor som kretsar kring studenternas framtida karriärer. Karriärportalen utgår från en modell som kallas "inåt-utåt-framåt".

Studenterna kan där genom olika övningar utforska sina egna egenskaper och värderingar, hur arbetsmarknaden ser ut och strategier för att ta sig ut i yrkeslivet.

– Att få hjälp med att förstå hur ens kunskaper från utbildningen kan tillämpas i arbetslivet har varit väldigt efterfrågat av studenterna.

HITTILLS HAR KARRIÄRPORTALEN varit en framgång med många registrerade studenter. Anna Hjalmers Mattsson märker också ett ökat engagemang hos fakultetens studievägledare.

– Jag upplever att fler får upp ögonen för att vi behöver integrera karriärvägledning i vårt uppdrag. Så det ger verkligen ringar på vattnet.

Karriärportalen är placerad i Canvas och alla studenter på fakulteten kan ta del av den.

MINNA WALLÉN-WIDUNG

Ämneslärarutbildningen i matematik på väg tillbaka?

Universitetet kan komma att få tillbaka rätten att utbilda ämneslärare i matematik. En ansökan har skickats in till Universitetskanslersämbetet, UKÄ.

Bristerna i utbildningen upptäcktes i samband med en granskning som UKÄ för några år sedan gjorde av ämneslärarutbildningar vid svenska lärosäten. För Lunds del innebar granskningen att UKÄ 2021 drog in universitetets tillstånd att examinera ämneslärare i matematik.

UKÄ:s kritik handlade främst om att det saknades kompetens i matematikdidaktik i Lund. Den bristen har fått en lösning i och med att det anställts en gästprofessor i matematikdidaktik samtidigt som en ordinarie professur är utlyst. Den rekryteringen är inne i sin slutfas.

– Det fanns kompetens tidigare också, men det blir mycket lättare att visa på kompetensen när vi har en professor i matematikdidaktik, säger Johannes Persson, dekan vid HT-fakulteterna och ledamot i Stygruppen för ämneslärarutbildningen.

Till våren ska UKÄ svara på ansökan. Johannes Persson är hoppfull.

– Jag tror vi får tillbaka examenstillståndet. Det är viktigt för LU att vi har lärarutbildningar, och då inte minst i naturvetenskapliga ämnen. Där finns en stor potential.

Satsningen på didaktik gäller inte enbart matematik. Nyligen tillsattes två professorer i språkdidaktik.

Efter att examenstillståndet drogs in 2021 har inga nya studenter antagits till ämneslärarutbildningen i matematik. Studenter som påbörjat utbildningen får fullfölja den.

Forum Medicum

– nytt hem för den medicinska familjen

Nyinvigda Forum Medicum samlar den hälsovetenskapliga och biomedicinska forskningen och utbildningen i ett gemensamt kunskapscentrum i direkt anslutning till universitetssjukhuset. Sammanlagt 4000 studenter, forskare och andra medarbetare har sin hemvist i de nya lokalerna som är ritade av Henning Larsen Architects.

De flesta som man stöter på inne i Forum Medicum går runt med ett litet leende på läpparna och ser smått nyförälskade ut. Det myllrar av människor i den magnifika entrén, som snabbt har blivit en mötesplats och man får en känsla av att alla är en enda stor medicinsk familj.

Kanske är det ännu smekmånad, men det verkar som att den oro som fanns innan flytten har omvandlats till energi och framtidstro. Forum Medicum sticker ut på flera sätt, inte minst är de nya lärmiljöerna unika. LUM har träffat forskare, lärare och studenter.

KL 10.00 – Våning 15

Lisa Ekstam är programdirektör på arbetsterapeutprogrammet och sitter i öppet landskap med en magnifik utsikt som sträcker sig hela vägen till Turning Torso i Malmö. Inför flytten funderade hon på hur det skulle fungera att sitta i kontorslandskap. Och visst saknar hon ett eget rum ibland, men eftersom hon både forskar och undervisar blir det inte långa dagar enbart framför datorn. För henne är det tydligt att de nya lokalerna stimulerar till mer aktivt lärande, inte minst för att läraren rör sig på ett annat sätt i klassrummet och rummen stimulerar till mer interaktion och diskussion.

– Flytten är lite som när man köper nya skor. Man vill väldigt gärna ha dem, men man får också räkna med att de kan ge lite skav i början. Vi behöver bo in oss och för mig är det ett verkligt lyft att känna att jag är i en akademisk miljö med många möjligheter och att på ett enkelt sätt kunna möta kollegor och studenter.

Lisa Ekstam på Forum Medicums tak.

Undervisning i den toppmoderna ALC-salen.

KL 10.15 Nutritionslära i ALC-salen (Active Learning Classroom)

Sjuksköterskorna på termin två har kost och nutrition på schemat. Vid varje runt bord i ALC-salen finns en liten svart mikrofonpuck som studenterna använder när de behöver kommunicera i helklass. På väggarna hänger åtskilliga interaktiva skärmar som visar lärarens – eller någon av studenternas – data-skärm. Alla har kontakt med alla och ingen kan längre sitta längst bak i klassrummet, vicka på stolen eller slumra till.

KL 11.00 Movement & Reality Lab (MoRe-Lab)

I restaurang Stamställets gamla lokaler finns nu en ny testmiljö för experimentell och personcentrerad forskning, om bland annat idrottsskador. Med hjälp av tre olika

Rörelseanalys i nya MoRe-Lab.

- ▶ plattformar kan forskarna analysera rörelsemönster genom att mäta muskelstyrka, muskelaktivitet och kraften mellan höger och vänster sida.

– Labbet är inte bara avsett för forskare, utan även andra aktörer som idrottsklubbar, kommuner, hälso- och sjukvården och företag är välkomna att hyra in sig, säger Daniel Benoit som är föreståndare för labbet.

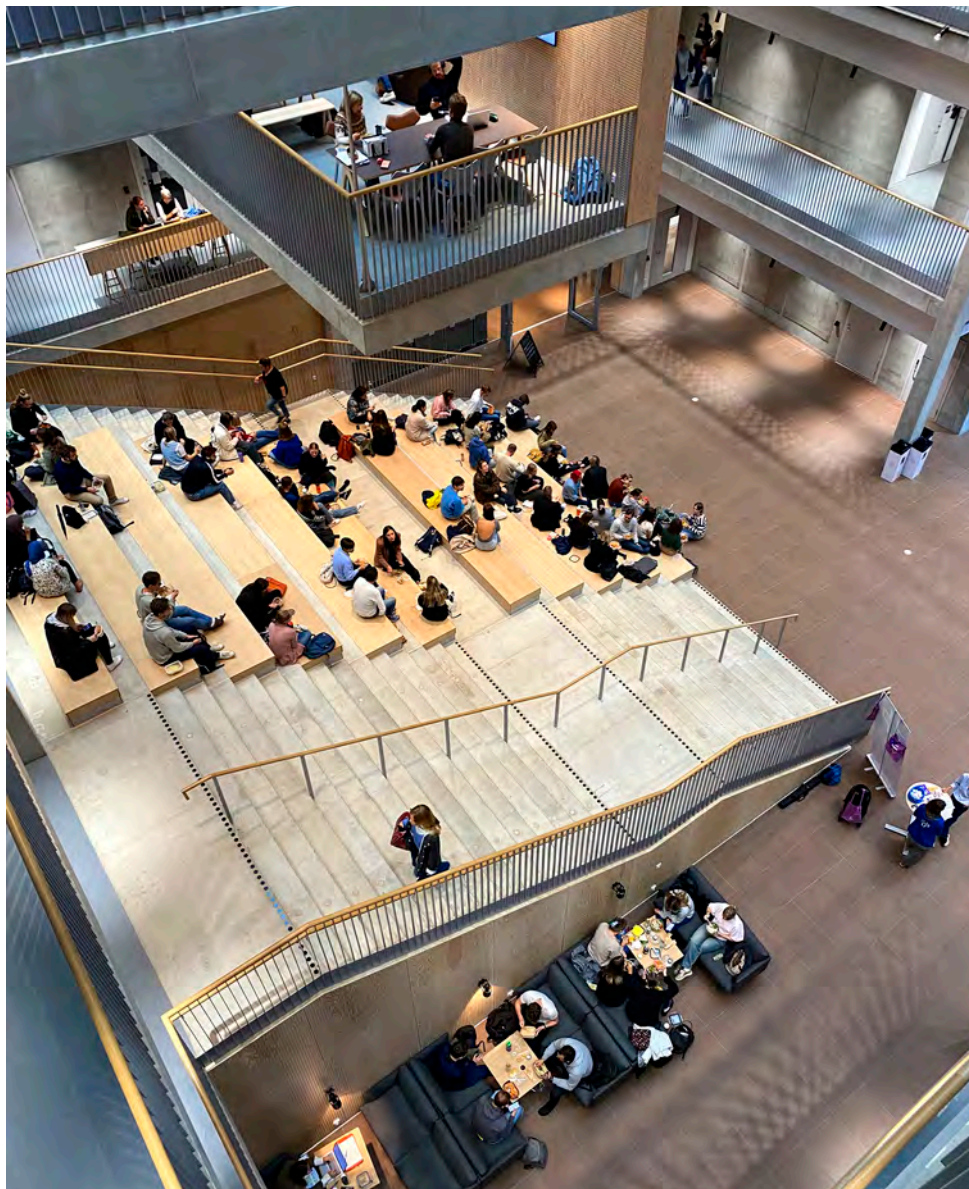
Sophia trivs i de nya lokalerna.

KI 11.30 – Anatomisalen

Sophia går termin två på läkarlinjen. Hon tycker att det är skönt att slippa den deprimerande miljön och dåliga luften på HSC. Tillsammans med sina studiekamrater pluggar hon idag i anatomirummet, där de har full tillgång till de olika modellerna.

Grupparbete i anatomisalen.

Entréhallen i Forum Medicum imponerar med sin trappa, takhöjd och förvånande goda ljudmiljö.

KI 12.15 – Studentköket

Det har hunnit bli lunchdags och Filip Mitrovic värmer italienska köttbullar med tomatsås i en av de 34 mikrovågsugnar som finns i ett av studentköken. Att det skulle finnas många mikrovågsugnar, var ett av kraven från studentrepresentanterna inför bygget av Forum Medicum.

– Jag läser till systemvetare men sitter hellre här än i våra egna lokaler. Här är mycket coolare, vilket är viktigt när man ska sitta och plugga en hel dag. Dessutom finns det väldigt många fler eluttag!

Studenten Filip Mitrovic mikrar sin lunch.

Johan Andersson är nöjd med PBL-salarna.

KI 13.30 – Kurs om cirkulations-systemet PBL-salen

Johan Andersson har undervisning med läkarstudenter på termin tre och är väldigt nöjd med de nya PBL-salarna (problem-baserat lärande). De tidigare rummen var små och studenterna fick välja mellan att ha bord och stolar uppmöblerade, eller att kunna skriva på whiteboarden. I de nya rummen, alla lagom stora och med glasväggar, finns både dataskärmar och whiteboard tillgängliga utan att studenterna behöver sakna sittplats.

Problemlösning i PBL-salen.

– Det är ett obeskrivligt lyft att komma hit från Health Science Center – allt är så fräscht och funktionellt. Vi har gått runt i ett lyckorus den första tiden och stämningen hos både kollegor och studenter är på topp.

KI 14.00 – Urologi och nefrologi i ALC-salen

I det "fli-pade klassrummet" som bygger på aktivt lärande, läser studenten på hemma för att sedan tillsammans med studiekamrater och lärare dela slutsatser och frågeställningar i klassrummet. Läraren finns där med sin expertkompetens och hjälper studenterna att komma vidare i diskussionerna.

– Även om en del lärare saknar de traditionella föreläsningssalarna och känner sig

Anneli Jönsson i undervisningstagen.

trygga med kateterundervisning ger våra nya utbildningslokaler bättre möjligheter att jobba med aktivt lärande och fallstudier. Inte minst eftersom vi nu har fått en vårdsal, ett läkemedels- och röntgenrum där studenterna kan simulera olika praktiska övningar. Tidigare var vi hänvisade till Practikum, där det kunde vara svårt att få tid som passade studenternas schema, säger Anneli Jönsson, programdirektör för sjuksköterskeprogrammet.

Hon tycker att det fungerar bra att sitta i öppna landskap och nya samarbeten mellan lärare har redan börjat diskuteras. Eftersom många jobbar hemifrån någon dag i veckan, är det inte heller full beläggning och vissa kontor känns nästan öde.

– Har man lätt för att bli distraherad, finns många smårum där man kan dra sig undan om man vill vara ifred.

KI 14.30 – Kurs för lärare i examination

I det aktiva klassrummet är det inte läraren och textböckerna som är källan till kunskap, utan lärarens roll har helt förändrats

Magnus Hillman ska utveckla den pedagogiska kompetensen hos lärarna.

sedan 90-talet. Nu ska läraren istället hjälpa studenterna att värdera kunskap, bearbeta information och ge feedback på de diskussioner som uppstår. Magnus Hillman undervisar i cellbiologi och är också lärare på MedCUL som har till uppgift att stödja och utveckla den pedagogiska kompetensen hos Medicinska fakultetens lärare.

– De nya interaktiva salarna på Forum Medicum är helt i linje med LU:s strategiska plan om aktivt och studentcentrerat lärande. Men även om tekniken och designen av utbildningsmiljön nu finns, tar det tid för många att ställa om sin undervisning till de nya förutsättningarna. Vi på MedCUL vill hjälpa till att ge lärarna självförtroende och redskap.

KI 15.30 – Metodrummet

Fysioterapistudenterna passar på att ge varandra lite massage i pausen på kursen ▶

Fysioterapistudenter övar massage.

- ▶ Mental hälsa och psykiatri. Maja Johansson och Tobias Elofsson går fjärde terminen och trivs bra i de nya lokalerna.

- Det behövs dock fler britsar och insynsskydd saknas ännu till rummen.

Precis som i många av Forum Medicums andra salar ska även metodrummet kunna anpassas till olika typer av verksamhet och olika stora grupper. På så sätt kan man vara flexibel och vid behov dela av större rum eller använda insynsskydd när det behövs.

KI 16.00 – Blodtrycksträning i torrlabbet

Kamar Maktabi, som går termin tre på läkarprogrammet, tar idag blodtrycket på en av sina studiekamrater. Torrlabbet tjänade tidigare som kontor för administrativ personal.

KI 16.15 – Träningslägenheten

I träningslägenheten (som är en del av Movement & Reality lab) bedrivs både forskning och undervisning. Förutom kök, finns här vardags- och sovrum, badrum och en liten uteplats. Här kan studenter i arbetsterapi träna på hur de på ett säkert sätt kan göra bedömning av aktivitetsutförande i hemmiljö, för att förbättra eller kompensera nedsatt aktivitetsförmåga. Kristina Orban är forskare och kursansvarig för Arbetsterapi I:

- Äntligen har vi fått en lägenhet som

Kamar Maktabi mäter blodtrycket på en kursare.

representerar patienternas hemmiljö så verklighetstroget som möjligt. Här kan vi analysera alla aspekter på vad som hindrar aktivitet och delaktighet.

Idag går Kristina igenom de olika undervisningsmomenten med Caroline Friestad, leg arbetsterapeut från Orups rehabiliteringsmedicin, som kommer att vara klinisk lärare på programmet under hösten.

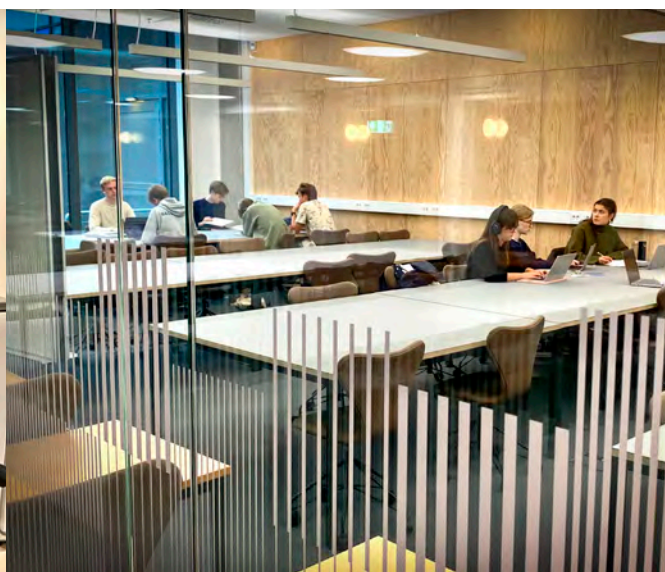
KI 16.50 – Tentaakvariet

Inne i akvariet pågår tenta för studenter på olika program. De loggar in elektroniskt, blir tilldelade en plats i rummet och får tentafrågor slumpade till sig. Här sitter även tentavakten och vakar. Glaset gör att insynen är stor och det blir svårare att fuska.

TEXT & FOTO: ÅSA HANSDOTTER

Kristina Orban och Caroline Friestad testar träningslägenheten.

Full koncentration inne i tentaakvariet.

listan.

Hur kan man som lärare bemöta studenters oro för klimatet? Marlis Wullenkord, postdoktor vid Miljöpsykologi, forskar om hur individer reagerar på och hanterar globala miljökriser. Här är hennes bästa tips.

Så kan du bemöta studenter med klimatångest

- 1 NORMALISERA OCH VALIDERA KÄNSLORNA**
Klimatångest är inte något som måste botas, utan snarare ett adaptivt svar på ett verkligt, existentiellt hot. Ge studenterna en chans att diskutera känslorna och var noga med att lyssna och visa respekt. Att erkänna och sätta ord på känslorna är ett första steg att ta kontroll över dem.
- 2 INFORMERA OM HANTERINGSVERKTYG**
Det finns mer eller mindre konstruktiva sätt att hantera sina känslor. Informera studenterna om vad experter rekommenderar för att hantera klimatångest och erkänn att alla hanterar sina känslor på olika sätt.
- 3 KRÄV TID OCH RESURSER**
Läro- och utbildningsutbildningen måste inkludera utbildning om känslor, bortom de rent tekniska och rationella sidorna av pedagogik. Vi som lärare vid universitetet måste få resurser för att kunna lära oss de här kompetenserna.
- 4 HITTA NÅGOT MENINGSFULLT**
"Meningsfokuserad coping" är ett begrepp som handlar om att våga vara i svåra och obekväma känslor och samtidigt kunna bygga något konstruktivt runt dem. Få studenterna att fundera på vad de kan göra som känns meningsfullt för dem och aktiverar positiva känslor, snarare än att agera impulsivt eller undvika känslorna.
- 5 AGERA**
Forskning visar att när vi blir aktiva tillsammans hjälper det oss att kanalisera ångesten. Som lärare kan vi lyfta lösningar och underlätta för studenterna att göra något konkret, men universitetet behöver också vidta åtgärder. Mycket av ångesten hos unga handlar om mäktiga aktörers handlingsförlamning. Därför borde universitetet som helhet också göra sitt för att stoppa klimatförändringarna.

TEXT OCH FOTO: MINNA WALLÉN-WIDUNG

Marlis Wullenkord,
postdoktor vid Miljö-
psykologi.

Sexuella trakasserier, mental ohälsa, rasism och utomeuropeiska doktorander som driver en ojämn kamp mot Migrationsverket för att få stanna i Sverige.

Det är exempel på sådant som Haro de Grauw konfronterats med sedan han blev doktorandombudsman i Lund för snart två år sedan. Men det är oftast något annat som ligger bakom när doktorander kontaktar honom.

Räddare i nöden

Laura Cox och Haro de Grauw arbetar ihop på doktorandkåren.

– Det är när de inte kommer överens med sin huvudhandledare. Andra problem som dyker upp längs vägen går ofta att lösa om relationen mellan doktoranden och handledaren är bra, men när det inte funkar så kan hindren bli oöverstigliga, säger Haro de Grauw.

Som doktorand är man både student och anställd. Ena dagen kan handla om att delta i ett seminarium eller en föreläsning och att få sitt arbete granskat. Nästa dag kan rollen vara den omvända och doktoranden är den som undervisar och granskar. Inspirerande och lärorikt, men samtidigt stressigt med hård press och tryck från olika håll.

EN SOM UPPLEVT PROBLEM under sin tid som doktorand är Laura Cox. Mycket gjordes för att komma till rätta med situationen, men det tog några år innan det ordnade sig. Det hon upplevde bidrog till att hon engagerade sig i doktorandkåren där hon nu ingår i presidiet.

– Jag insåg vikten av att doktorander går samman kollektivt och arbetar för allas bästa, men tyvärr är det många som inte känner till doktorandkåren, eller för den delen doktorandråden vid fakulteterna. En doktorand kan vara ganska utsatt och lever i två världar som student och anställd. Vissa kan uppleva att det är ensamt och att arbetet blir överväldigande, och då kan kåren och råden vara till hjälp.

DET FINNS över 2 000 doktorander vid universitetet. Det senaste året har drygt 100 av dem vänt sig till doktorandombudsmannen Haro de Grauw. Utöver dem finns ett mörkertal, oklart hur stort, som inte kontaktar doktorandombudsmannen med sina problem. Det är bland dessa de flesta avhopparna finns.

De som kontaktar doktorandombudsmannen får stöd och hjälp. Haro de Grauw är tydlig med att de som hör av sig till honom i de allra flesta fall slutför sina doktorandstudier. Problemen han konfronteras med botten ofta i vad han beskriver som dålig personkemi mellan handledare och doktorand.

Doktoranden kan uppfatta det som bristande respekt från handledarens sida,

Doktorandombudsman Haro de Grauw har tagit emot drygt hundra doktorander under det senaste året som har behövt hjälp av olika slag.

”Doktorander investerar tid, pengar, känslor och sin framtida karriär i doktorandstudierna. Därför måste relationen med handledaren helt enkelt fungera.”

en hög grad av detaljstyrning av doktorandens arbete eller, om handledaren är man och doktoranden kvinna, en allmänt dålig attityd gentemot kvinnor.

– Doktorander investerar tid, pengar, känslor och sin framtida karriär i doktorand-

studierna. Därför måste relationen med handledaren helt enkelt fungera, säger han.

När det inte fungerar så har doktoranden rätt att byta handledare – men det är lättare sagt än gjort. En anledning är att forskningsanslaget som finansierar doktorandens lön

► hanteras av handledaren. En annan att en ny handledare kan innebära att doktorandens forskningsprojekt tar en ny inriktning. Dessutom kan det uppstå diskussioner om vilka artiklar som doktoranden ska stå som medförfattare till om hon eller han inte längre är en del av forskargruppen.

– Byta handledare är något som jag föreslår som en allra sista utväg om inget annat fungerar. Ibland räcker det att diskutera problemen med handledare och prefekt, men om det går så långt som till att byta handledare så ska universitetet hjälpa till, säger Haro de Grauw.

HAN DRAR PÅ SVARET om han anser att universitetet alltid följer procedurer och förfaranden och gör en objektiv utredning som tar hänsyn till båda sidor.

– Intentionerna finns och centralt finns rutiner, men det brister en del i ledarskap, särskilt på prefektnivå.

Små institutioner är särskilt utsatta, menar han, med problem som inte är lika tydliga inom större enheter.

– När alla känner alla och finns tillsammans så är det svårt att hantera känsliga ärenden konfidentiellt.

MEN STORA FAKULTETER och institutioner där mycket av forskningen finansieras med externa medel och där handledare och doktorander jobbar tillsammans i stort sett dagligen är inte undantagna från problem. Tvärtom. Medicin och teknik är två exempel där Haro de Grauw menar att den stora andelen extern finansiering kan få oönskade konsekvenser. Han beskriver det som att vissa handledare hanterar forskargruppen som sitt eget lilla företag där pengarna betraktas som handledarens pengar och doktoranden som anställs ses som handledarens personal.

– Men så är det ju inte. Doktoranden är anställd av universitetet, inte av handledaren personligen. Samtidigt krävs väldigt mycket av en prefekt för att gå in med skarpa förändringar när handledaren driver sitt eget labb med externa medel, säger Haro de Grauw och fortsätter:

– Inom medicin och på LTH upplever jag att universitetet ibland ses som ett ramverk

Laura Cox upplevelser som doktorand bidrog till att hon engagerade sig i doktorandkåren där hon nu ingår i presidiet.

och inom det ramverket är det ganska lätt för en ledare för en forskargrupp att köra sitt eget race.

Mental ohälsa är ett stort problem bland doktorander. Ibland bottnar det i dåliga relationer med handledare, men långt ifrån alltid. Haro de Grauw möter det ofta och enligt honom har mental ohälsa och utbrändhet börjat betraktas som något nästan normalt att gå igenom som doktorand.

HAN HYLLAR ARBETET som görs av Företagshälsan och Studenthälsan, men ibland räcker det helt enkelt inte. Och enligt honom är det långt ifrån alla som lider av mental ohälsa som ens orkar söka hjälp.

– Det har på något sätt blivit accepterat inom den akademiska arbetsmiljön. Men det är inte normalt när någon gråter i labbet eller inte sover på nätterna.

TEXT: JAN OLSSON

FOTO: CHARLOTTE CARLBERG BÄRG

LUNDS DOKTORANDKÅR

Lunds Doktorandkår tar tillvara doktoranders intressen. Medlemskap i doktorandkåren kostar 150 kronor per termin. På fakulteterna finns doktorandråd som samarbetar med doktorandkåren.

Doktorandombudsmannen är anställd av Lunds Doktorandkår i samarbete med Teknologkåren vid LTH, men finansieras av universitetet. Uppgiften är att stödja och guida doktorander som upplever att de inte behandlas korrekt på sin arbetsplats. Alla doktorander vid Lunds universitet kan få hjälp av doktorandombudsmannen, även de som inte är medlemmar i Lunds Doktorandkår. Mer information finns på doktorandkårens webbsida.

Källa: Lunds Doktorandkår

Mästare i innovativt ledarskap

Det finns exempel på ledare inom akademien som inkluderar och engagerar. Åke Lernmark, seniorprofessor som forskar på typ-1 diabetes, är en sådan.

I oktober uppmärksammades han för just detta, då han tog emot det prestigefyllda Claude Bernard Prize för sitt innovativa ledarskap och sin forskargärning.

Åke Lernmark har lett forskargrupper i tre olika länder, handlett 33 doktorander till disputation och rankas som en av världens främsta experter inom autoimmun (typ 1) diabetes. Hans strategi är att försöka hitta nya personer att lämna vidare sina idéer till.

– När en yngre student eller doktorand fastnar för en idé, då släpper jag den och låter personen köra. Ledare ska inte begränsa det till att bara arbeta med det som just ledaren brinner för, eller är intresserad av. Och vi lär oss så mycket från studenterna, de tänker ofta på ett annat sätt än du själv. Det berikar, säger Åke Lernmark.

NÄR MAN TALAR MED medarbetare som arbetar med Åke Lernmark nämner de hans inkluderande sätt att leda. Kanske har det att göra med att han vill att alla ska vara med och förstå. Det är det som ska genomföras tillsammans som är det viktiga för Åke Lernmark. Självt tycker han att det är lite märkligt att han under sina nästan sextio år inom akademien aldrig blivit riktigt osams med någon.

– Det är lite märkligt. Man borde ju bli förbannad på någon.

OAVSETT VAR I VÄRLDEN han varit, har ledstjärnan alltid varit själva frågeställningen inom forskningen. Drivet och känslan av att "det här bara måste vi ta reda på".

– Att förmedla den entusiasmen vi haft inför bland annat TEDDY-studien, där vi

Åke Lernmark har prisats för sitt innovativa ledarskap och sin forskargärning.

följer barnen från det att de föds, har inte varit svårt. För jag ville ju ha reda på: hur sjutton går det till när någon får typ 1-diabetes?

ÄVEN OM DET FUNNITS TANKAR PÅ att bli kliniker, så har Åke Lernmark stannat kvar inom akademien. Det ena forskningsprojektet gav forskningsanslag till nästa projekt.

– Jag brukar säga att vi inte behöver fler läkare, vi behöver färre sjukdomar. Det har varit bra för kliniken att vi startade TEDDY-studien. Nya studier att utveckla bromsmediciner har fötts ut ur TEDDY. Och flera doktorander som jag bidragit till att de disputerat har gått vidare till kliniskt arbete och en del är klinikchefer. Därför har jag inte så dåligt samvete.

**TEXT & FOTO:
TOVE SMEDS**

ÅKE LERNMARK TIPSAR LEDARE INOM AKADEMIN

- Välj studenter och medarbetare med omsorg. Det första intrycket är ofta avgörande. Det blir många intervjuer men det är det värt.
- Sporra till och stöd personens egna idéer.
- Bearbeta manuskript tillsammans och var tydlig och konstruktiv i din kritik.

ÅKE LERNMARK TIPSAR STUDENTER OCH DOKTORANDER

- Vad skulle du helst vilja arbeta med?
- Vilka handledare och forskargrupper finns det som uppfyller dina önskemål? Gå på intervjuer.
- Skriv, skriv och skriv. Börja tidigt att formulera din forskning i skrift.

Dramatiska rättsfall kartläggs och diskuteras i podcasten Öppet fall. Podden har i dag drygt 15 000 lyssningar per fall och bakom framgångarna ligger mycket hårt arbete från medarbetarna på Juridiska fakulteten.

– Jag lägger drygt hundra timmar på research inför varje avsnitt, säger Christian Dahlman, redaktör och programledare för Öppet fall.

Rättsfall under lupp i populär podcast

Christian Dahlman är redaktör och programledare för podcasten Öppet fall.

Hur gör man juridik spännande och lyssnarvänligt? Det är en fråga som Christian Dahlman, professor vid Juridiska fakulteten, har funderat mycket på de senaste åren.

– Många tror att juridik inte kan vara roligt, konstaterar han.

MED PODCASTEN ÖPPET FALL vill han ändra på det. Idén föddes för några år sedan då Christian Dahlman, flitigt lyssnare av olika poddar i allmänhet och juridikpoddar i synnerhet, tyckte att det saknades något i utbudet. Den stora mängd true crime-poddar som finns i dag fokuserar på själva brottet och exploaterar enligt honom den mänskliga tragedin. Han ville ha en podd där juridiken och den juridiska argumentationen står i centrum, men som samtidigt är begriplig och tillgänglig för lyssnare som inte är jurister.

– Jag tänkte att om det inte finns en sådan podd på marknaden, får jag väl göra en själv. Tillsammans med några kollegor lyckades jag övertyga prefekten. Vi kom överens om att jag inte skulle få någon ersättning för att göra podden, men däremot en budget för att köpa in teknik och anställa en ljudtekniker.

De första avsnitten av Öppet fall kom 2019. I fyra delar avhandlades polisutredningen och rättegången mot Thomas Quick. Sedan dess har det blivit ytterligare drygt 30

avsnitt, de flesta med Christian Dahlman som programledare och alltid med en inbjuden gäst. Han väljer gärna fall som går att sätta in i en historiskt intressant kontext, som IB-affären, mordet på Olof Palme eller rättegången efter Kreugerkraschen. Men även mer nutida rättsfall har fått egna avsnitt, som encrochat-rättegången, busshållplatsmordet 2020 och upphovsrättsåtalet mot Aron Flam.

BEHÅLLNINGEN MED PODDEN är diskussionerna, tycker Christian Dahlman.

– Öppet fall är ingen intervju-podd, utan en samtals-podd. Den är som bäst när vi som leder podden inte är helt överens. Juridik handlar om just det, att diskutera och argumentera. Det finns massor av gråzoner och oavsett om det handlar om tolkning av lagregler eller bevisvärdering finns det alltid utrymme för diskussion. Och det är det roliga med juridik.

TILL EN BÖRJAN fanns inga förväntningar på hur många lyssnare podden skulle locka. I dag kan Christian Dahlman konstatera att lyssnarskaran har växt stadigt sedan starten – numera har Öppet fall drygt 15 000 lyssningar per rättsfall.

Och responsen är nästan uteslutande positiv.

– Jag får ofta mejl med beröm och kunniga kommentarer från lyssnare och det ger energi att göra nya avsnitt, säger Christian Dahlman.

Några enstaka gånger har det kommit negativa reaktioner. En vittnespsykolog som fick kritik i Öppet fall skrev exempelvis till universitetets rektor och hävdade att han blivit utsatt för förtal. Rektor tillsatte en utredning som kom fram till att Öppet fall inte brutit mot lagen eller pressetiska principer.

ATT PRODUCERA ÖPPET FALL tar mycket tid. Christian Dahlman uppskattar att han lägger ungefär 25 procent av sin arbetstid på podden. Men väldigt lite av den tiden tillbringar han inne i studion. Det som är mest tidskrävande är förarbetet.

– Poddformatet ska kännas autentiskt och spontant, men ofta är det som låter bäst väl förberett. Jag lägger ungefär hundrata timmar på att göra research inför varje avsnitt. Jag går igenom domar, förundersökningsprotokoll och tidningsarkiv och läser böcker om den historiska kontexten. Jag läser in mig på själva fallet, men försöker också hitta intressanta fakta runtomkring.

DEN STORA ARBETSBÖRDAN till trots trivs Christian Dahlman med att jobba med podden. Och att den är viktig för institutionen är tydligt.

– Podden checkar i boxen för tredje uppgiften väldigt bra. Öppet fall har definitivt bidragit till att fakulteten blivit mer synlig.

TEXT: MINNA WALLÉN-WIDUNG
FOTO: CHRISTIAN SVENSSON

Christian Dahlman får ofta sällskap i poddstudion av rättshistorikern Elsa Trolle Önnersfors.

SÅ LYCKAS DU MED PODDEN **– CHRISTIAN DAHLMANS** **BÄSTA TIPS**

- **OKEJ LJUD.** "Det är tråkigt att lyssna om det låter burkigt. Spela in med riktig mikrofon, inte den som finns i mobilen. Och lägg en tjock duk på bordet du sitter vid"
- **LYSSNA PÅ DEN DU PRATAR MED.** "Det är en svår konst att lyssna på andra i en poddsituation eftersom man är så fokuserad på vad man själv har förberett sig på att säga. Men försök att undvika parallella monologer, lyssna på och svara varandra istället".
- **KILL YOUR DARLINGS.** "Postproduktionen är jätteviktig. På varje poddtimme av Öppet fall spelar vi in cirka tre timmar. Så fram med saxen, här måste man vara lite osentimental och klippa bort detaljer man gillar men som stör flödet".
- **KONTINUITET.** "Vill man bygga en relation till lyssnarna gäller det att hålla produktionen uppe. Jag ser många poddar som ger upp efter ett par avsnitt. Det krävs en viss uthållighet för att bygga upp en skara av lojala lyssnare".

En lista över fler podcaster som produceras i universitetets regi finns på lu.se/poddar.

Den enes arbetsplats, den andres hem

Hur lång tid tar det att trösta en människa? Måste ägget stekas i stället för att kokas? LUM har bjudit in till ett samtal med hemtjänstforskare från Socialhögskolan och LTH. Det är första gången de träffas och diskussionen handlar om stress, ansvar och delaktighet. Deras gemensamma mål är en bättre hemtjänst, men de tar sig an frågan från olika perspektiv.

LTH-forskarna Christofer Rydenfält och Gerd Johansson undersöker bland annat hemtjänstpersonalens arbetsmiljö.

Det finns kaffe och kaka framdukat i mötesrummet. Fikan är tänkt som en isbrytare men den visar sig inte behövas eftersom forskarna börjar prata med varandra direkt.

Socialhögskolans forskare som kommit på besök till LTH är Håkan Jönson, Tove Harnett och Glenn Möllergren. Deras studier handlar om äldre, åldrande och hur det är att leva med äldreomsorg. De anser att hemtjänstanvändare ofta kommer i skymundan inom forskningen.

LTH-forskarna, som är på hemmaplan under samtalet, är Gerd Johansson, Christofer Rydenfält och Roger Larsson. De undersöker hur det är att arbeta inom äldreomsorgen med perspektivet att forskningen om arbetsmiljön är nödvändig för att hemtjänsten ska fungera bättre.

DE OLIKA INFALLSVINKLARNA till trots är forskarna eniga om att hemtjänsten behöver förbättras – både för de äldre och för dem som arbetar.

I mötesrummet är Gerd Johansson en veteran inom forskningen om hemtjänstens arbetsmiljö. Hon har studerat vårdens arbetsmiljö sedan 1990-talet, och hemtjänstens sedan 2014. Hon berättar att hemtjänstarbete alltid har varit tungt och

stressigt, men att det blivit ännu tuffare de senaste åren.

– Allt fler människor lever längre och får ett allt större vårdbehov som ska hanteras i hemmet. Samtidigt ska personalen hinna med fler hembesök på kortare tid. Det är ett pressat schema och personalen för en ständigt kamp mot klockan.

HON FÅR MEDHÅLL av Håkan Jönson – äldreforskare sedan slutet av 1990-talet och även han veteran i sammanhanget. Han för resonemanget vidare och påpekar att kampen om tiden också påverkar den äldre i hemmet.

– Inom hemtjänsten är personalen väldigt styrda av tider och hur lång tid en viss omsorgshandling får ta. Den uträknade tiden tar sällan hänsyn till att en tjänst i hemmet är ett samspel mellan personalen och användaren och därmed kan variera. För hur beräknas egentligen tiden det tar att trösta en annan människa?

Samspelet avspeglas också i att hemtjänstanvändare gör förändringar i sina dagliga rutiner för att försöka minska personalens stress. Det framkommer i de intervjuer som Glenn Möllergren har gjort med äldre som får hemtjänst.

– En stor del av den vakna tiden går till att förbereda för, och vänta på, personalens

besök, säger han, och räknar upp några exempel på anpassningar som görs:

Att välja stekt ägg i stället för kokt eftersom det går snabbare att tillaga – trots att den äldre personen egentligen föredrar kokt ägg. Att ta på sig kläder som är lättare för personalen att hantera – fast det egentligen finns en önskan om att använda andra kläder. Att avstå från att odla sina fritidsintressen eftersom hemtjänstanvändaren vet att det endast går att få hjälp att promenera till parken, inte att gå på en fotbollsmatch.

SAMVERKAN mellan användarna och personalen gör de äldre till en outtalad del av arbetslaget. Tove Harnett kallar hemtjänsten för "de äldres arbetsmiljö".

Men Christofer Rydenfält tycker att budskapet blir skevt, och att de riktiga arbetsmiljöproblemen osynliggörs om det inte är tydligt vems arbetsmiljö det handlar om.

– Om vi framöver vill ha en hemtjänst där det goda samspelet mellan användare och personal tas tillvara, då behövs förändringar som gör hemtjänsten till en attraktiv och välfungerande arbetsplats där personalen vill och orkar jobba.

I dag är personalen inom hemtjänsten en av de största yrkesgrupperna i Sverige.

– Det är också en av de mest utsatta ►

Socialhögskolans forskare Glenn Möllergren, Tove Harnett (övre raden) och Håkan Jönson (nedre raden till höger) undersöker bland annat hur det är att som brukare leva med äldreomsorg. LTH-forskaren Roger Larsson (nedre raden till vänster) har mer fokus på arbetsmiljön för personalen.

► grupperna med en stor rotation på personal och många chefsbyten, och det är dåligt både för hemtjänstanvändarna och för personalen, säger Christofer Rydenfält.

Men trots ett växande behov av en fungerande hemtjänst så görs besparingar och åtstramningar som drabbar äldreomsorgen.

– Resurserna blir färre, förutsättningarna sämre, och ändå gör både personal och användare vad de kan för att bidra och för enkla. Jag tycker det är en farlig dans som pågår, säger Håkan Jönson.

Tove Harnett ser också risker med dansen:

– Användarna får inte sina rättigheter uppfyllda men i stället för att säga att de har rätt till mer så uttrycker de förståelse för att personalen har det tufft och stressigt,

”Användarna får inte sina rättigheter uppfyllda men i stället för att säga att de har rätt till mer så uttrycker de förståelse för att personalen har det tufft och stressigt.”

vilket legitimerar den ohälsosamma dansen.

Christofer Rydenfält vill hellre kalla dansen för en ”coping-strategi”:

– Både personal och användare håller fast vid det som är positivt och fungerar

trots att personalen behöver få bättre förutsättningar och att användarna ska kunna förvänta sig mer.

NÄR KAFFET TAR SLUT är det dags att runda av samtalet. Men trots de tomma kopporna fortsätter diskussionen. Innan alla lämnar rummet så byter forskarna kontaktuppgifter för att kunna ses igen.

Vem vet – kanske den enes hem och den andres arbetsplats kan förstås på ett nytt sätt med en tvärvetenskaplig ansats?

Gerd Johansson hoppas på det:

– Omsorgens kvalitet och arbetsmiljö är två sidor av samma mynt. När den ena delen förbättras så gör även den andra det.

**TEXT: JESSIKA SELLERGREN
FOTO: KENNET RUONA**

Från skrivbordet på Ekonomihögskolan till egna skrivprojekt och läsfåtöljen hemmavid – och sen vidare till Japan och Spanien.

Så har Louise Larssons egenbekostade friår sett ut.

Under sitt friår reste Louise Larsson bland annat till Japan där det blev mycket prat med hemlösa katter i parker. FOTO: PRIVAT

Tog friår – skrev fantasyroman

– Tanken var väl att inte vänta till pensionen med att göra allt det där roliga som man drömmer om, säger Louise Larsson när hon efter ett år återvänder till sin arbetsplats och roll som forskningskommunikatör på Ekonomihögskolan.

Tanken hade funnits länge, men aktualiserades under pandemin. Syftet var att skriva, resa, odla, renovera, leva – och ta sovmorgon.

LOUISE LARSSON känner själv att hon likasom många andra trivs bäst med att jobba mot deadlines, så hon tog en distanskurs på 50 procent om att skriva för barn och unga. Hon hade tidigare gått författarskolan här i Lund så friåret handlade om att ta upp den tråden.

– Jag har alltid skrivit sagor och det har varit viktigt för mig. Sedan i tonåren blev det noveller, men efter att jag blivit journalist skrev jag inget skönlitterärt på kanske åtta år. Sedan började jag få what-if-idéer. Tänk om de som jobbar på kyrkogården kan se de döda?

Friårets större projekt, en ungdomsbok inom fantasygenren, behöver enligt Louise Larsson ligga till sig en tid och se-

dan bearbetas igen, men några bilderboksmanus och en lättläst bok är ute och valsar runt hos förlagen just nu.

– Men jag är medveten om att det nog mest kommer att bli refuseringar. Det är svårt att nå igenom förlagens nålsöga, säger hon.

Vid sidan av det egna skrivandet har hon också under året varit lektor för en handfull manus.

– Det är så givande att läsa och ge respons på andras alster. Det gör att jag själv lär mig mer om vad som gör en gestaltande text riktigt bra för läsaren.

I PRINCIP ALLT Louise Larsson skriver är fantasy. Hon tycker om när rika världsbyggen ger grund och substans till berättelserna och säger sig inte vara något större fan av diskbänksrealism.

Friåret är helt klart något hon skulle rekommendera fler att unna sig om man har ekonomisk möjlighet.

– Jag hade tänkt tanken tidigare, att livet rullar på så snabbt och på möjligheten att kanske inte jobba heltid utan ägna mer energi åt mitt eget skrivande. Det blev sedan mer konkret när jag och sambon satt hem-

ma under pandemin och jobbade för fullt och det var stressigt och pressat. Så då började vi på allvar att spara till varsitt sabbatsår.

Förutom skrivandet var en viktig del av årsplanen att resa. Hon hade tidigare varit på väg att åka till Japan där hon har sin lillebror med familj, men pandemin satte stopp för det. Nu blev det besök under körsbärsblomningen på våren och Kyoto med all gammal arkitektur, vackra tempelträdgårdar och tydligen en hel del katter.

– Ja, vi pratade mycket med hemlösa katter i parker. Folk matar dem och gosar med dem. Vi besökte även en katt-ö i Japanska innanhavet. För alla som är inne på kattdelen av Instagram så är detta en riktigt cool grej.

FÖRUTOM JAPAN blev det ett flertal resor till Spanien – arkitektur och fullständig Gaudífrossa i Barcelona, sol på Kanarieöarna och vandringar genom världsarvs-klassade Serra de Tramuntana på Mallorca – innan kollegorna kunde hitta Louise på Ekonomihögskolan igen, där hon sedan oktober åter hanterar forskningskommunikation och pressfrågor.

PETER KJÄLLKVIST

Både Tony Ingesson och David Gisselsson Nord älskar spionromaner och är nördigt intresserade av historia. Deras gemensamma nyfikenhet resulterade i ett tvärvetenskapligt samarbete om hur man med hjälp av metoder från spionage och underrättelseanalys kan inspirera till smartare behandling av cancer.

Tony Ingesson och
David Gisselsson
Nord – ett omaka
forskarpar.

Cancerforskaren & underrättelseexperten

Tony Ingesson har ganska lätt för att visa lite attityd när han ställer sig framför kameran. David Gisselsson Nord har det lite svårare och skyller på årtal av träning för att få till rätt "empatisk blick" för att kunna möta sina patienter. De är ett omaka par – både utseendemässigt och yrkesmässigt. Ändå möts de i sitt intresse för att tänja på – och arbeta över – gränserna.

– Eftersom Tony forskar på internationella samarbeten och säkerhet, funderade jag på om det kunde finnas paralleller mellan hans expertämne och det sätt som tumörer undviker att förgöras av olika behandlingar, säger David Gisselsson Nord.

TONY INGESSON var lite fundersam till en början, men när David Gisselsson Nord förklarade hur cancer gör allt för att överleva genom att anpassa sig beroende på vilken terapi som sätts in, blev Tony Ingesson snabbt övertygad.

– Idag står cancerbehandling inför en revolution där allt fler målstyrda läkemedel, som bestäms utifrån tumörens molekylära profi, används. Problemet är att cancer synbart överlistar läkemedlen men efter en tid blir resistent, säger David Gisselsson Nord.

Svårbotad cancer kan alltså ses som en kamp mot en motståndare, som med hjälp av evolutionens kraft anpassar sig på sätt som liknar mänskliga antagonisterna i internationella maktspel. Om man utgår från detta skulle koncept från militär strategi och underrättelsevetenskap kunna överföras till cancerbehandling.

– Det finns något som kallas reflexiv kontroll, vilket är en term som används inom militär och politisk analys, för att beskriva en metod där man manipulerar en motståndare för att uppnå sitt eget mål, förklarar Tony Ingesson.

EFTERSOM TUMÖRCELLERNA inte kan planera framåt, utan endast reagerar på det som de blir utsatta för, kan läkarna utnyttja detta genom att växla mellan målstyrda läkemedel för att lura cancercellerna att bli alltmer känsliga för behandling, för att sedan sätta in ett läkemedel som slår ut dem.

Man kan även applicera militär upprorsbekämpning – förkortad F3EAD – som står för find, fix, exploit, analyze, disseminate (hitta, lås fast, förgör, utvinna, analysera och sprid) på cancerbehandling. Det skulle innebära att man först diagnostiserar cancer och fastställer hur utbredd den är. Därefter försöker man eliminera sjukdomen, för att sedan utvärdera och analysera den terapeutiska nyttan av behandlingen.

– Tyvärr är dagens metoder inom cancerdiagnostik inte tillräckligt långt framme i tanken när det gäller att insamla molekylär information om hur cancer reagerar på en behandling. Här skulle vi kunna dra nytta av upprorsbekämpningens femte och sjätte steg – utvinna och analysera, genom att undersöka resttumörer och utvärdera hur olika läkemedel påverkar tillväxten, säger David Gisselsson Nord.

TEORIERN ska ses som ett ramverk för brainstorming för att bidra till nya sätt att tänka som cancerforskare. Tony Ingesson tycker det är tillfredsställande att kunna tillföra sin kunskap inom ett angeläget område som cancerforskning och befriande att använda sig av underrättelseanalys i ett så renodlat scenario. Dessutom har han fått många nya insikter om tumörbiologi och cancerutveckling:

– Inom medicin finns det alltid ett korrekt svar. Inom mitt område med underrättelse teorier, är det svårare att vara lika konkret. Jag har många års erfarenhet av att exploatera vaghet och luta mig mot att "det är min tolkning", skämtar Tony Ingesson.

FORSKARTEAMET har redan nya saker på gång. Bland annat har de lagt in ett förslag om en fristående kurs, "Medicine in global conflict", där de medicinska, juridiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna tillsammans med Försvarshögskolan kommer att undervisa om gränslandet mellan medicin, juridik och säkerhetspolitik. Målgruppen är bland annat personer som arbetar inom internationellt forskningsarbete, bistånd, eller inom beredskapsorganisationer.

– Även om vi självklart först och främst måste göra skäl för vår lön är det en extra bonus att på ett stort universitet som LU få

DAVID GISSELSSON NORD

JOBBAR SOM: Forskare i molekylär patologi vid Medicinska fakulteten och överläkare i patologi på Skånes universitetssjukhus.

ÅLDER: 49 år.

FAMILJ: Flickvän,

två barn på 8 och 12 år.

BOR: Lund.

GÖR EN LEDIG LÖRDAG: Hänger med döttrarna, läser historiska böcker.

BÄSTA SPIONROMANSFÖRFATTARE: John Le Carré.

TONY OM DAVID: "Enormt allmänbildad, nyfiken och väldigt driven – arbetstempot är högt och man behöver aldrig påminna om något."

TONY INGESSON

JOBBAR SOM:

Lärare och forskare inom underrättelseanalys vid Samhällsvetenskapliga fakulteten.

ÅLDER: 42 år.

FAMILJ: Fru och

två barn, 10 och 7 år.

BOR: Eslöv.

GÖR EN LEDIG LÖRDAG: Bygde precis en kortvågsradio ("min fru tycker att gränsen mellan mitt jobb och min fritid är alltför flytande").

BÄSTA SPIONROMANSFÖRFATTARE: John Le Carré

DAVID OM TONY: "En kopiöst rolig och superduktig pedagog som också är en stor berättare (driver bland annat Underrättelsepodden)."

möjlighet att jobba på det här sättet över gränserna. Jag tror faktiskt att jag är den enda medicinaren i hela världen som har ett samarbete med en underrättelseexpert, avslutar David Gisselsson Nord.

TEXT & FOTO: ÅSA HANSDOTTER

För några år sedan tog Lundaforskaren Nicklas Guldåker och forskare från Malmö universitet fram en karta som visar livsvillkoren inom olika områden i Sveriges tätorter. Den blev mycket uppskattad och används flitigt bland Sveriges polisdistrikt. Kartan kan användas som exempel på lyckad samverkan. Och på att samverkan måste få ta tid.

Kulturgeografernas karta hjälper polisen

Nicklas Guldåker är kulturgeograf och som sådan expert på att samla in och åskådliggöra stora mängder information, bland annat i form av kartor. Redan på 2010-talet började han kartlägga utsatta urbana områden. Då handlade det om anlagda bränder och räddningstjänstens förebyggande arbete.

– Man kan säga att 2005–2009 var en föregångstid till det vi ser idag, det vill säga en nedåtgående spiral där gängen krigar om narkotikamarknaden och hämnas oförrätter, säger Nicklas Guldåker.

NÅGRA ÅR SENARE sammanställde han tillsammans med kollegan Per-Olof Hallin från Malmö universitet data från Statistiska Centralbyrån i en så kallad livsvillkorskarta. De faktorer som matades in var statistik om trångboddhet, andelen första och andra generationsinvandrare, andelen förvärvsarbetande, andelen personer med endast förgymnasiala studier samt ungdomskullar i 16–19-årsåldern utan behörighet till gymnasiet. Därefter samkörde de livsvillkorskartan med den statistik över kriminalitet och skjutningar som polisens nationella operativa avdelning (NOA) redovisar vartannat år.

– Vi fick en nära perfekt matchning mellan vår livsvillkorskarta och NOA:s brottskartläggning, säger Nicklas Guldåker. Nu fick vi svart på vitt att det samband som

Nicklas Guldåker. FOTO: JOHAN PERSSON

”Vi fick en nära perfekt matchning mellan vår livsvillkorskarta och NOA:s brottskartläggning.”

tidigare varit en magkänsla verkligen stämde.

När den strategiska kartan presenterades år 2019 höjdes en del röster om det stigmatiserande i att peka ut vissa områden. Men då har man helt missat syftet med kartläggningen, menar Nicklas Guldåker.

– Polisen använder kartorna främst i sitt brottsförebyggande arbete, och de kan med hjälp av den omdirigera sina resurser till där de bäst behövs.

Ett annat användningsområde för den strategiska kartan är i polisens dialog med kommunerna. Eftersom det så tydligt går att se sambandet mellan socioekonomisk utsatthet och platser för brott blir kartan en fingerledning över var kommunen och andra aktörer bör göra sina sociala och ekonomiska insatser. Med hjälp av kartan går det att utläsa vilka områden som riskerar att få problem, men det går också att lära av områden som trots exakt lika dåliga socioekonomiska förutsättningar har låg kriminalitet.

– Vi vet att faktorer som stark social sammanhållning, eldsjälur, kolonilotter eller festivaler kan motverka kriminalitet, säger Nicklas Guldåker. Men vi vet också att förhållanden kan ändras snabbt om dessa positiva krafter plötsligt försvinner.

ÄVEN OM den strategiska kartan har några år på nacken så fortsätter Nicklas Guldåker arbetet med att implementera och förbättra den. Bland annat lägger han just nu till ytterligare ett ”lager” med parametrar som kan utgöra riskfaktorer i miljön.

– Genom att lägga in geografiska lager med grönområden, restauranger, bankomater et cetera kan polis och stadsplanerare få en ännu tydligare bild av var brott riskerar äga rum, säger han.

Han ägnar också tillsammans med kollegor tid åt att resa runt i olika polisdistrikt och utbilda kommun- och områdespoliserna i hur

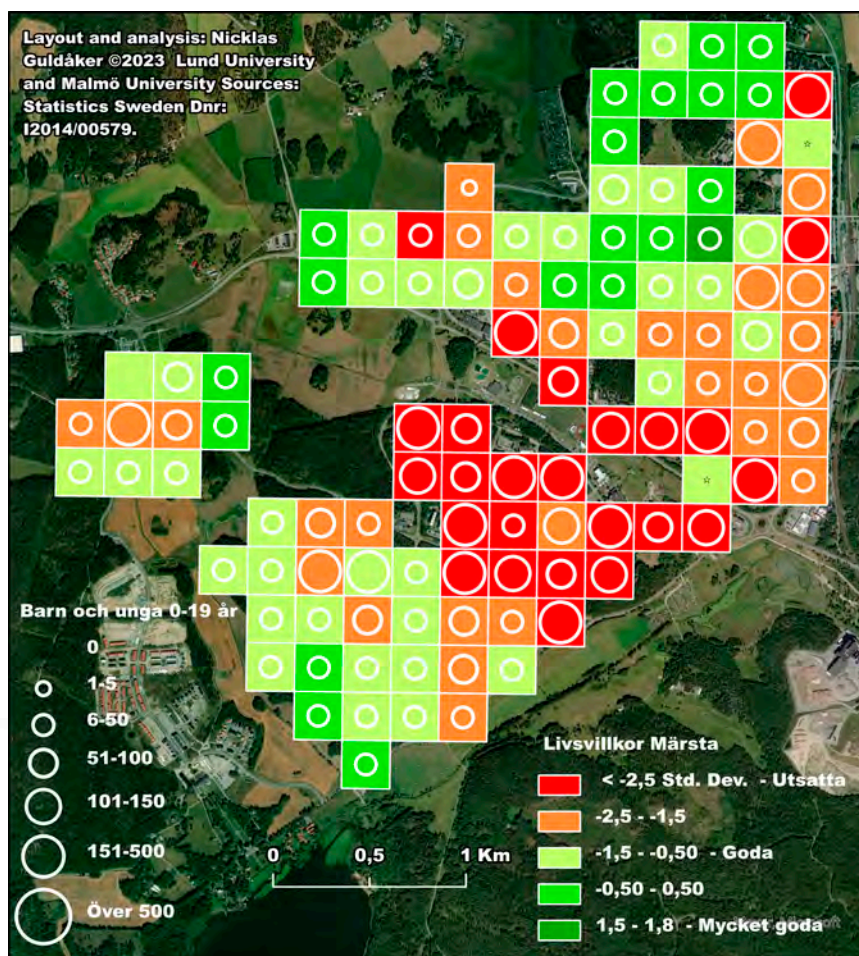
den strategiska kartan kan användas samt hur olika riskfaktorer kan påverka brottslighet på olika platser.

– Jag har alltid jobbat mycket med samverkan med det omgivande samhället, säger Nicklas Guldåker, som tycker att det är en av de roligaste delarna i jobbet som forskare.

NÄR HAN Började sin forskarbana för drygt tjugo år sedan fick han ofta höra att han lade ner för mycket tid på sådant som inte handlar om att forska och publicera sig. Den typen av kommentarer får han inte längre.

– Det märks tydligt att samverkansforskning har fått en högre status inom akademien, säger han. Men fortfarande finns det något som är skevt när citeringar i vetenskaplig tidskrift är mer meriterande i en forskarkarriär än att tusen poliser använder sig av vår strategiska karta i sitt dagliga arbete.

ULRIKA OREDSO

Livsvillkorskarta över Märsta, där de röda områdena visar på utsatthet och de gröna på goda livsvillkor. Nedan ses Märsta pendeltågstation. FOTO: GAMMA-MAN/MOSTPHOTOS

Trots att Hannah Herde arbetar med moduler till CERN är det på Fysiska institutionen hon har sin hemvist.

Partikelfysiker vill avslöja universums hemligheter

Som barn ville hon bli oceanograf, men ett hälsoproblem satte stopp för ett forskarliv under ytan. Av en slump upptäckte Hannah Herde partikelfysiken och såg slående likheter med världshavens hemligheter. Idag utvecklar hon moduler till ATLAS-detektorn på CERN och drömmer om banbrytande upptäckter.

Hannah Herde utvecklar moduler till den gigantiska ATLAS-detektorn vid CERN. FOTO: CERN

Efter att ha passerat en trång sluss där vi satt på oss hårnät, mockasiner och bebisblå syntetoveraller med vita muddar kan vi öppna den tunga metalldörren. Vi befinner oss i det rena laboratoriet i Fysiska institutionens källare på Sölvegatan 27. Hannah Herde, biträdande universitetslektor i partikel- och kärnfysik, drar på sig ett par vita plasthandskar samtidigt som hon vant navigerar mellan instrument, datorer och mikroskop. Hon öppnar ett hermetiskt tillslutet emballage och lirkar försiktigt ut en rektangulär tingest som ser ut som ett kretskort. Det är en modul som ska stresstestas i Lund för att kunna installeras på ATLAS-detektorn vid världens största partikelfysikanläggning CERN i Genève där Hannah Herde är involverad i en rad olika experiment.

– Vårt arbete går ut på att undersöka elementarpartiklar för att ta reda på vad allt som finns runt omkring oss består av. Det är fundamentala frågor som handlar om vår existens och var vi kommer ifrån, säger hon.

Hannah Herde började läsa fysik som student vid Wellesley College och fortsatte sedan vid Brandeis University utanför Boston.

Hannah Herde forskar om universums byggstenar.

Efter en föreläsning om ATLAS-detektorn – ett av fyra experiment vid acceleratoren Large Hadron Collider vid CERN – och upptäckten av den säregna Higgsbosonen 2012 blev hon biten av partikelfysiken. När hon fick chansen att åka till CERN 2014 och skriva sin avhandling tvekade hon inte en sekund. Det var en hisnande känsla att stifta bekantskap med anläggningen och ATLAS-detektorn som är 25 meter bred, 44 meter lång och placerad 92 meter under markytan. Hannah Herde blev snabbt involverad

i flera projekt som syftade till att studera några av naturens minsta kända partiklar, bland annat myoner och neutriner.

– Sedan jag började jobba med ATLAS har jag varit inblandad i många olika delar. Dessutom är vi lika gamla, jag och detektorn. Det är nästan som om vi fått en personlig relation, säger hon och ler.

PARTIKELFYSIKFORSKARNA i Lund har en lång historia med CERN. Gruppen har varit med och utvecklat en modul som är placerad på den inre delen av detektorn. Eftersom modulerna slits och hela tiden måste bytas ut, samt att det behövs cirka 18 000, måste produktionen vara konstant. Den här dagen då LUM besöker labbet arbetar Hannah Herde med att stresstesta modulerna i en speciell miljökammare. Genom att hetta upp dem och kyla ner dem ett tiotal gånger får forskarna veta att de fungerar och kan fraktas till Schweiz och installeras på ATLAS-detektorn.

– Vi låter dem gå från Kiruna-vintertemperatur till Spanien-sommartemperatur tio gånger. Det är av yttersta vikt att vi och ett tiotal andra universitet hela tiden kan leverera nya fungerande moduler eftersom de har en begränsad livslängd, säger hon.

DET ÄR INTE BARA MODULERNA som måste bytas ut kontinuerligt. Högenergiska protonkollisioner sliter på hela detektorn. Just nu uppdateras den för tuffare strålningsförhållanden, och det innebär att en del av den måste bytas ut.

– Vår grupp i Lund arbetar med utbytesdelen till denna innersta del av ATLAS, den så kallade spårningsdetektorn. Lund var också med och byggde den spårningsdetektor som just nu är installerad, säger Hannah Herde.

Hon ser fram emot att fortsätta ägna sitt forskarliv åt de stora frågorna kring universums byggstenar som under tusentals år gäckat de stora tänkarna.

– Om vi talar om allt som universum kan vara gjort av, alla dess olika komponenter, så utgör vår vardagliga materia bara cirka fem procent av universum. Vi har ett digert jobb framför oss för att lära oss mer, säger Hannah Herde.

TEXT & FOTO: JOHAN JOELSSON

Tommy Cedervall har lett det stora projektet Mistra Environmental Nanosafety.

Nanopartiklar kan bli mindre giftiga i vattenmiljö

Långt projekt gav möjlighet till varierade studier

NANOSÄKERHET. Att inte ha backat tillbaka i sina ambitioner, och att ha vågat satsa på experiment som var komplexa och tog lång tid att genomföra.

Det är vad forskaren Tommy Cedervall är mest stolt över när han nu summerar det nyligen avslutade projektet Mistra Environmental Nanosafety.

Åtta års fi ansiering om nanomaterials påverkan på akvatiska miljöer, organismer och celler har möjliggjort experiment och studier som annars aldrig hade gått att sälja in till en fi ansier.

– Vi har kunnat arbeta med samma sorts nanopartiklar i olika försök, och haft möjlighet att utveckla frågeställningar. Vi har till exempel gått från att testa partiklars påverkan på zooplankton och celler, i korttids-

Denna typ av zooplankton användes i olika experiment under nanoprojektet.

försök till att genomföra komplexa långtidsstudier, säger Tommy Cedervall, som är forskare vid Biokemi och strukturbiologi.

Ett av programmets viktigaste resultat är att olika metall- och plastpartiklar blir

mindre toxiska i kontakt med alger och annat organiskt material. Det beror på att det formas ett lager av molekyler runt partiklarna som minskar deras negativa påverkan på daphnier och olika sorts fiskceller. Dessa resultat är positiva för miljön eftersom det betyder att partiklar kanske är mindre skadliga för djur och natur än vad man tidigare trott. Ett annat resultat är att många nanopartiklar tycks försvinna snabbt ute i naturen.

Samtidigt har programmet identifierat att det finns stora skillnader i toxicitet beroende på om man gör korttidsförsök med höga koncentrationer på zooplankton och celler under 24 timmar, vilket idag är standard inom industrin, jämfört med långtidsstudier med lägre koncentrationer. Partiklar som inte var toxiska i de korta studierna, visade sig vara dödliga i de längre försöken.

– Långtidsförsöken visar att vi inte kan vara säkra på att något inte är farligt bara för att det inte är det i korttidstest. För oss var det viktigt att göra dessa tester eftersom de i större utsträckning efterliknar naturliga förhållanden. Det är mer troligt att akvatiska organismer utsätts för lägre koncentrationer under en längre tid, än högre koncentrationer under kortare tid.

ANDRA VIKTIGA BIDRAG till forskningen är uppbyggnaden av tolv våtmarker för att testa hur olika partiklar sprids i och tas upp av alger, zooplankton och bottenlevande gräsuggor. Våtmarksexperimenten, som letts av professor Lars-Anders Hansson vid Akvatisk ekologi, tog ett år att genomföra. De visar att polystyren-nanopartiklar tenderar att stanna kvar där de släpps ut och att de tas upp av gräsuggor, zooplankton och vissa alger, vilket på sikt kan leda till förändringar i artsammansättningen.

Tommy Cedervall är stolt över programmets bidrag till forskningen. Speciellt att forskarna, som kommer från sex olika universitet, har kunnat samarbeta kring experiment. Exempelvis användes samma partiklar i våtmarksexperimenten som i en design av en helt ny modell för att analysera vad som händer med partiklarna i kontakt med miljön. Simuleringarna visar att saltvatten

ökar inbindningen, jämfört med sjövattnen, av naturligt förekommande material, vilket kan göra partiklarna mindre toxiska.

Åtta års fi ansiering har även tillåtit dem att forska färdigt om en fråga, menar han. Nu vet de tillräckligt om vilken potentiell skada plastpartiklar faktiskt kan bidra till. Det är en speciell känsla, eftersom det är väldigt sällan man som forskare tillåts att grundligt utforska ett område.

– Nanoplaster kan göra skada, även om de kanske inte finns kvar så länge i naturen, och verkar bli mindre toxiska med tiden. Nästa steg borde kanske handla om vad som händer i slutskedet, när det kan bildas många små molekyler från nanopartiklar inklusive nanoplasters nedbrytning.

Just detta arbete kommer inte att bli Tommy Cedervalls uppgift. Näst på tur att analysera för hans del är om det är möjligt att accelerera UV-inducerad nedbrytning av plaster och om slutprodukterna i så fall påverkar naturen.

TEXT & FOTO: NOOMI EGAN

OM PROGRAMMET

Mistra Environmental Nanosafety har löpt under åren 2015–2023. Det har finansierats av Mistra, Stiftelsen för miljöstrategisk forskning, och samlat sex universitet och olika industripartner. Syftet har varit att utveckla forskning, kunskap och praxis om risker förknippade med nanomaterial och dess påverkan på vår miljö.

FYRA VIKTIGA RESULTAT

- Partiklar blir mindre toxiska i kontakt med miljön.
- Både kortidsstudier och långtidsstudier bör genomföras för att bedöma partiklars toxicitet.
- Mer avancerade cellstudier krävs för att analysera partiklars påverkan på mänsklig hälsa.
- Bedömningsmetoder baserade på ett materials miljöpåverkan i kombination med dess förväntade produktion kan ge en tidig indikation på om ett material bör förbjudas eller ej.

Det ökade bidraget gör att MAX IV inte behöver stänga nästa år. FOTO: MAX IV

MAX IV får 40 miljoner extra av regeringen

BUDGET. I samband med att regeringen i september presenterade sin budgetproposition för nästa år, besökte utbildningsminister Mats Persson Lund och MAX IV. Under besöket meddelade han att regeringen föreslår att Vetenskapsrådet får ett tillskott om 40 miljoner kronor för ett ökat bidrag till MAX IV. Tillskottet är välkommet – MAX IV har ett budgeterat underskott på drygt 100 miljoner kronor nästa

år. Till stor del beror det på de stundtals höga elpriserna – MAX IV förbrukar fem till sex gånger så mycket el som resten av universitetet tillsammans och därför blir varje höjning rejält kännbar. Tillskottet från regeringen gör att MAX IV kan hålla öppet under nästa år. Utan det hade synkrotronlusanläggningen förmodligen tvingats hålla stängt under 2024, har Olof Karis, direktör för MAX IV, tidigare sagt.

Nytt excellenscentrum för kemiforskning

FORSKNING. Ett nytt centrum för framstående forskning inom kemi ska bildas på Lunds universitet. Satsningen kallas COMMONS och möjliggörs genom Vetenskapsrådet som fi ansierar det hela med 27 miljoner kronor.

Det nya excellenscentret ska ledas av Lundaforskarna Emma Sparr, Sara Linse och Martin Malmsten samt Fredrik Höök, verksam vid Chalmers. Med start vid årsskiftet och fem år framåt ska en rad gästprofessorer och unga forskare rekryteras till excellenscentret. Syftet är att utveckla en grund för bred kemiforskning med bas i Lund, men med förgreningar i både Köpenhamn och Göteborg.

LTH får fyra nya centrum för excellent forskning

FORSKNING. Sveriges innovationsmyndighet Vinnova satsar, tillsammans med universitet och företag, en miljard kronor under fem år på elva nya centrum för excellent forskning runt om i landet. Fyra av dem placeras på LTH. De fyra centrumen ska bedriva forskning inom framtida avancerade kommunikationssystem, halvledarkomponenter, värmeöverföring inom industrin och sensorteknologi för en hållbar industri. De fyra centrumen som koordineras av LU har en budget på totalt 478 miljoner kronor. Professorerna Maria Kihl, Lars-Erik Wernersson, Christer Fureby och Anders Mikkelsen blir projektledare för varsitt excellenscentrum.

Ska AI användas i undervisningen och i så fall hur? På vissa håll finns en rädsla för vilka följderna kan bli. LUM har pratat med en pedagogisk utvecklare, en jurist som forskar på AI och med en kognitionsforskare som intresserat sig för AI sedan 1980-talet. Alla tre välkomnar den nya tekniken, men de ser olika följder.

”Höj gränsen för godkänt”

ARTIFICIELL INTELLIGENS. Christian Balkenius har intresserat sig för artificiell intelligens sedan han började studera i Lund på 1980-talet. Han tror att hajpen kring ChatGPT är övergående.

– ChatGPT är bättre än ingenting, men om ett år eller två inser vi hur begränsad och dålig den faktiskt är, säger han.

Christian Balkenius är kognitionsforskare. I robotlabbet mitt emot arbetsrummet på LUX har han och hans kollegor byggt robotar för att studera samspelet mellan människa och robot och bättre förstå hur människans hjärna fungerar.

– Jag började läsa matematik när jag kom till Lund, sedan blev det datavetenskap, psykologi och lingvistik. När jag var klar så öppnade den här avdelningen för kognitionsvetenskap och här har jag varit sedan dess, berättar han.

CHRISTIAN BALKENIUS har testat ChatGPT och andra AI-verktyg på tentafrågor. Svaren når godkänd nivå, inte mer. Av det drar han slutsatsen att traditionella hemuppgifter och hemtentor bör förpassas till det förångna om bedömningen inte ändras.

Men om nivån för godkänt höjs och om frågorna och uppgifterna görs om så att de AI-genererade svaren måste bearbetas av studenterna så kan man fortsätta som tidigare.

– Som det ser ut idag så tänker jag att man helt enkelt kan höja kraven på studenterna. Om några år kanske AI blir så bra att det är omöjligt att fortsätta med hemuppgifter, men idag ser jag det som en möjlighet.

Fler muntliga tentor och övervakade sals-tentor är inte lösningen, menar Christian Balkenius. Det skulle försvåra fusk, men samtidigt blir det tester i konstlade miljöer som inte ger rättvisa åt hur studenterna vanligtvis jobbar.

– Studenterna använder AI utanför tentosalen. Vi ska anamma tekniken och lära studenterna vad man kan göra och inte kan göra. Med hjälp av AI ska studenterna kunna prestera något utöver vad tekniken klarar av.

I ämnen där undervisningen till stor del bygger på texter finns en oro för vad ChatGPT kan få för följder. En överdriven oro, anser Christian Balkenius som menar att AI-verktygen generellt redan är tränade på all data som finns tillgänglig på internet.

Christian Balkenius spelar tre i rad med roboten Epi Blue.

– Verktögen blir bättre och bättre, men jag misstänker att de inte blir så fantastiskt mycket bättre än vad de är idag.

Skillnaden mot sökmotorer som Google är inte jättestor, menar han. Det som fascinerar med till exempel ChatGPT är att den producerar färdiga texter.

– Folk tror att det är jätteavancerat och är överväldigade av att textbotten verkar klara allt, men då tänker de fel, det handlar bara om statistik och vilka ord som brukar följa på varandra.

– Texterna ser ganska okej ut vid en första anblick men är inte så himla bra när man tittar lite närmare. Om några år är jag säker på att folk har vant sig vid hur dåliga de faktiskt är.

ORON ÄR SÅLEDES ÖVERDRIVEN och riskerna överskattas, anser han. Samtidigt är AI-verktygen givna beståndsdelar i framtidens undervisning. Enligt Christian Balkenius är lärare redan idag tvungna att sätta sig in i systemen och undersöka vad de kan och inte kan – möjligheter och begränsningar. Undervisningen måste utgå ifrån att studenterna har tillgång till AI och använder verktygen.

Ett sätt att få in AI-system i undervisningen, till exempel textbottar, är att se dem som diskussionspartner. Visserligen rätt korkade sådana menar han, men med fördelen att de aldrig ger upp.

– Det är kraftfulla verktyg men de spottar ur sig en massa dumheter. I undervisningen tycker jag man ska se det som verktyg för att reflektera och tänka kring saker, verktyg som lär en att ifrågasätta och att information måste bearbetas.

RISKEN MED AI I UNDERVISNINGEN är enligt Christian Balkenius att verktygen används på ett sätt så att studenterna inte behöver lära sig något. Han drar parallellen till stavningskontrollen som bidragit till att dagens studenter stavar bättre än någon tidigare generation. Utan stavningskontrollen hade det enligt honom sett annorlunda ut.

– Jag brukar säga att studenterna vet mindre än någonsin men uppsatserna har aldrig varit så bra som nu. Det beror på att de lever i symbios med Google och AI och andra verktyg, och det är bra för de kommer att använda alla de här verktygen när de lämnar universitetet.

TEXT & FOTO: JAN OLSSON

Juristen Ana Nordberg forskar om immaterialrätt och patenträtt.

Gamla lagar funkar på ny teknik

ARTIFICIELL INTELLIGENS. Goda förkunskaper i ett ämne är grunden för att kunna använda AI-verktyg på ett bra sätt och kritiskt reflektera över det material som tas fram.

Det menar Ana Nordberg, lektor på Juridiska institutionen som i sin forskning inom immaterialrätt och patenträtt ofta närmar sig ny teknik och hur den påverkar samhället.

Studenter måste få hjälp att lära sig att skriva bra promptar (anvisningar) och att tänka kritiskt kring det material som verktygen producerar. För att kunna göra det krävs att man redan har kunskap i ämnet, menar Ana Nordberg.

– Jag ser inte mig själv som en lärare vars huvuduppgift är att utvärdera studenter. Jag är här för att lära dem och då ingår att lära dem att tänka kritiskt, men också hur de ska göra för att hitta bra material och hur de bör

ta sig an materialet och bearbeta det.

– Gör man så som lärare så kan studenterna använda vilka verktyg de vill, säger hon.

Handlar det om uppsatser kräver hon att studenterna redovisar hur de har gått till väga och vilka delar som är framtagna med hjälp av AI-verktyg. Självklart måste det finnas ett rejält mått av originalitet i uppsatsen, anser hon. Studenter som förlitar sig på AI får dåliga betyg.

I samhället i stort tror människor ofta att det som är nytt inte regleras av lagar och bestämmelser. Men det stämmer sällan, menar Ana Nordberg. Även om befintliga regler inte är skrivna för det som är nytt går de ofta att applicera på det nya.

– Inom akademien kan till exempel de regler som finns kring källhänvisningar och vad som ska betraktas som plagiat även användas på material som tas fram med hjälp av ny teknik.

TEXT & FOTO: JAN OLSSON

AI kräver tillit mellan lärare och student

ARTIFICIELL INTELLIGENS. AI-verktygen har kommit för att stanna. Att förbjuda studenter att använda verktygen är dömt att misslyckas. Tvärtom gäller det att visa hur de kan användas på bästa sätt i olika ämnen. Nyckelorden är tillit och förtroende.

– Ett förbud skulle inte gå att upprätthålla, det är jag övertygad om. Vi ska arbeta med den nya tekniken utan att tumma på validering och hög akademisk standard. Vi måste lita på studenterna och de måste lita på att vi inte jagar dem, säger Rachel Forsyth, projektledare vid LU med en lång bakgrund som pedagogisk utvecklare i Storbritannien.

ISAMARBETE med Enheten för undervisningsstöd har hon tagit fram en vägledning för AI i undervisningen. Riktlinjerna kan ses som ett slags motvilligt välkomnande av den nya tekniken. Under vissa förutsättningar som listas i vägledningen kan lärare använda AI-verktyg i undervisningen så länge som tekniken bidrar till eller underlättar inläring.

– Vi ska inte gömma undan verktygen och låtsas som att de inte finns, istället ska vi berätta hur de kan användas på bästa sätt i olika ämnen, säger Rachel Forsyth.

INOM EXEMPELVIS HUMANIORA och teologi är ChatGPT ett problem i och med att mycket av kunskapsinhämtningen bygger på texter. Rachel Forsyth menar att undervisningen behöver förnyas och studenterna förmås att bli mer engagerade. Som exempel nämner hon att lärarna kan skapa utrymme för fler diskussioner i klassrummet, fler fallstudier eller annan problembaserad inläring.

– Man skulle till exempel kunna utgå från en sammanfattning gjord av ChatGPT och diskutera för- och nackdelar

Rachel Forsyth har tagit fram en vägledning för AI i undervisningen i samarbete med Enheten för undervisningsstöd.

med sammanfattningen. På så vis får man in AI i undervisningen samtidigt som man kritiskt ifrågasätter vad den producerar. Jag tror att sådana upplägg kan fungera även inom andra områden än humaniora.

RACHEL FORSYTH ARBETAR centralt på universitetet med frågor kring AI i undervisningen, men hon vill inte se en central styrning av hur lärare kan använda verktygen.

– Varje institution och varje lärare måste fatta sina beslut. Det är ett decentraliserat

universitet och ämnena skiljer sig åt.

Generellt kommer undervisningen alltmer att gå mot aktivt lärande, det är Rachel Forsyth säker på. Det kommer att bli mindre av traditionell klassrumsundervisning och istället blir studenterna mer aktiva och diskussionerna fler. Lärarrollen blir en "expertroll" där läraren besitter kunskapen och kan bedöma om argument och slutsatser är bra eller inte.

DET ÄR FORMEN för undervisningen som genomgår förändringar, inte innehållet, betonar hon och lyfter fram Konstnärliga fakulteten som en föregångare där diskussioner, jämförelser och feedback länge varit naturliga inslag i undervisningen.

– Jag tror att vi får se mycket mer av det i andra ämnen framöver och jag tror att det blir långt färre hemuppgifter, säger Rachel Forsyth och fortsätter:

– Fusket kan ha ökat förra terminen i och med genombrottet för ChatGPT och det kan vi inte tillåta. Jag tror att examinationsformerna förändras framöver och att det till exempel blir fler muntliga tenor och salstentor.

TEXT & FOTO: JAN OLSSON

LÄRARE – TÄNK PÅ DETTA!

Det finns många utmaningar med AI i undervisningen. Enligt Rachel Forsyth bör lärare ha följande i åtanke:

- Tänk på vad du som lärare vill att studenterna uppnår och hur sättet att uppnå detta förändras i och med intåget av AI-verktyg.
- Lek med AI-verktygen och undersök hur de kan användas. Involvera studenterna.
- Fundera på hur undervisningen kan främja studenternas kreativitet.

LUM har engagerat några gästkrönikörer. I det här numret är det Lena Halldenius, professor i mänskliga rättigheter, som uppmärksammar oönskade konsekvenser av digitaliseringen – i samhället och i universitetets tentasalar. Åsikterna är skribentens egna.

Tvårvetenskapliga grepp om den digitala ojämlikheten

Det finns en ironi i det faktum att utvecklingen av avancerade chattrobotar med AI, som Chat GPT, kan leda till att vi lärare återgår till vad som helt nyligen sågs som förlegade examinationsformer: handskrivna tentor och muntliga förhör. Det här är exempel på att digitaliseringen av vår livsvärld kan ge upphov till problem som vi inte kan lösa med mer eller smartare digital teknik, dock med mindre teknik: papper och penna eller samtal i ett fysiskt rum. Men i det stora hela är våra examinationer ett marginalfenomen.

SVENSKA STATENS officiella hållning är att vi ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Bäst i världen låter ju jättebra; vem vill inte vara det? Och det ligger ju i vår självbild att Sverige är världens modernaste land. Genom digital teknik kan tjänster, myndighetskontakter och betalningar onekligen bli enklare, snabbare och mer effektiva. Logga in på Skatteverket med Bank-ID och fixa dina ärenden. Swisha för lunchen. Betala parkeringen med Parkster (det finns så klart andra parkeringsappar också, som är precis lika dåliga). Samhället ställer om efter det digitala imperativet. Det är smidigt och bra för de flesta, det vill säga för alla oss som kan, vill och har råd.

ATT "LOGGA IN MED BANK-ID" som många av oss gör flera gånger om dagen kräver inte bara tillgång till teknik och vissa färdigheter. Det kräver också goda bankkontakter, för i världens modernaste land är det de kommersiella bankerna som utfärdar den elektroniska ID-handling som du måste ha för att kunna använda myndigheters digitala tjänster. Den

som inte ses som en pålitlig bankkund kan varken logga in på Skatteverket eller boka Covid-vaccination på 1177.

I FORMAS-PROJEKTET CASH har vi, med fokus på betalningsmarknaden, analyserat situationen för de som är för fattiga och sårbara för det digitala samhället: de som är beroende av att betala kontant för att de inte har råd med en smart telefon, som är rädda för att göra fel, som har minnessvårigheter eller synnedsättning, som inte vill lämna digitala spår för att de övervakas i hemmet, eller som är nya i Sverige. De som behöver något så ineffektivt som ett personligt samtal. De väntar i telefon, det digitala samhällets brödkö. För dem är Swish-samhället inte snabbt, enkelt och effektivt. Det är tidskrävande och dyrt. Det är till exempel omöjligt att åka buss om kontanter är dina enda pengar.

EN DIGITALISERING av samhällsfunktioner som gör det omöjligt för de sämst ställda att fungera som medborgare och konsumenter behöver studeras tvårvetenskapligt som en rättvisefråga, inte bara som en teknisk fråga. Det är vad vi i den tvårvetenskapliga gruppen "Mänskliga rättigheter, digital ojämlikhet och de sociala konsekvenserna av AI" ska göra på Pufendorfstitutet under det här året. Och en social konsekvens av AI har vi lärare som sagt redan fått känna på: det blir till att öva på att läsa studenters handstil igen.

”En social konsekvens av AI har vi lärare redan fått känna på: det blir till att öva på att läsa studenters handstil igen.”

LENA HALLDENIUS

PROFESSOR I MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH KOORDINATOR FÖR PROFILOMRÅDET MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Geologiprofessor Mats E. Eriksson gillar rock, gärna hård.

Beskriv din bok!

– Det är en sällsam "vetenskapsroman" som blandar skräck, science-fiction och mysterier med vetenskap och mörk humor. Likt en vetgirig vetenskapsjournalist åker jag världen runt och träffar rockstjärnor som alla har fått fossila organismer uppkallade efter sig. Tyvärr går alla intervjuer åt skogen av olika bisarra anledningar.

Vad mer kan du berätta?

– Utöver den rena fiktionen är boken sprängfull av vetenskaplig fakta och musikhistoria. Boken innehåller också nyproducerade verk av världskända skivomslagskonstnärer som Joe Petagno, Pär Olofsson, Dan Seagrave, Mark Rid-dick och Dan Lerner.

MATS E. ERIKSSON
Death: The Antidote to Misery
(PMET Publishing House)

Tipsar om hur man kan stoppa resursslöseri

MATS ALVESSON OCH STELLA CIZINSKY

Dumhetsbekämpning

– Bättre organisationer och mer mening i arbetet

(Förlaget Fri Tanke)

Lundaprofessorn och organisationsforskaren Mats Alvesson skrädder inte orden när han beskriver hur oundgängliga yrkesgrupper som poliser, sjuksköterskor och lärare istället för att göra det de är anställda för tvingas sitta av möten om vilken värdegrund som gäller, eller blir itutade flokler på inspira-

tionsföreläsningar. I *Dumhetsbekämpning* får läsarna veta hur de kan få bukt med resursslöseriet och skapa en bättre arbetsplats.

Mats Alvesson har skrivit boken tillsammans med läkaren Stella Cizinsky.

EVA HELEN ULVROS

Hedvig Eleonora och hennes tid

(Historiska Media)

Svensk stormaktstid varade från tidigt 1600-tal och drygt hundra år framåt. Stormaktstiden gick hand i hand med barocken och under en stor del av denna omvälvande tid var Hedvig Eleonora från Holstein-Gottorp kvinnan i maktens centrum. Som hustru till Karl X Gustav, mor till Karl XI och farmor till Karl XII fick hon uppleva stormaktstidens höjder och nedgång.

I sin nya bok skildrar historieforskaren Eva Helen Ulvros Hedvig Eleonoras liv. Ett liv med stor politisk makt som drottning, och efter makens död som rikets första dam i två förmyndar-regeringar (där hon bland annat grundade Lunds universitet).

ÅKE HEED

Över gränsen

(Ditt eget rum)

I *Över gränsen* blandas genrer: 20 noveller och 88 dikter. 30 av dessa illustreras med Åke Heeds egna foton. Själv menar han att läsoplevelsen gagnas när litterära genrer varvas, eller som han skriver i sitt nyhetsbrev: "Att hjärnan mår bra av att ställa om sig då och då i sin läsning, utmanas och ta ny sats i en annan form. Gå över gränsen."

Åke Heed har bland annat varit central studievägledare vid Lunds universitet. Han gick i pension 2015. *Över gränsen* är hans andra bok.

Spökvisning på Skissernas Museum

Spökar det på Skissernas Museum? Den 28 oktober kl 17.30–18.30 finns chansen att se vad som händer på museet efter stängning. Följ med på en visning i mörkret där vi berättar om mystiska händelser bland konsten. Tillsammans går vi en rundtur i museet där allt kan hända...

För barn från 7 år och medföljande vuxna. Minst en vuxen per sällskap. Kom gärna utklädda, men ingen mask för ansiktet eller något som man bär med sig i handen.

Pris 70 kr/barn och 100 kr/vuxen. Begränsat antal platser, förbokning krävs.

Biljetter köps via billetto.se, sök på "Skissernas Museum".

Lunds akademiska kör firar 75-årsjubileum med konsert

I år är det 75 år sedan Lunds akademiska kör bildades vilket firas den 18 november med en jubileumskonsert. Ur traditionen att hylla musikens helgon har det skrivits ett flertal Ode to Saint Cecilia och vid konserten bjuds lyssnaren på musik i denna tradition av bland andra tonsättarna Georg Friedrich Händel, William Boyce och Henry Purcell.

Den före detta LAK-medlemmen

Fysisk aktivitet årets tema för Forskningens dag

Forskningens dag är ett populärvetenskapligt arrangemang där allmänheten bjuds in att höra forskare presentera aktuell forskning inom olika teman med föreläsningar, fi mer, samtal och prova-på-aktiviteter – i år med fokus på fysisk aktivitet och hälsa.

Att leva en fysiskt aktiv livsstil kan förknippas med en rad olika hälsofördelar och påverkar vår hälsa i en positiv riktning. Vad händer egentligen i vår kropp när vi rör på oss? Kan träning användas som behandling vid ohälsa? Och kan det någonsin bli för mycket träning?

Forskningens dag hjälper oss navigera bland myter, sanningar och lögnar om fysisk aktivitet och hälsa. Moderator är Ann-Marie Rauer.

Malmö 7 november, kl. 17.00*–19.30, Jubileumsaulan, Jan Waldenströms gata 1. Lund 8 november, kl. 14.30*–18.00, Sjukhusaulan, Entrégatan 7. *Öppet hus en timme före evenemangen med stationer och prova-på-aktiviteter.

Evenemanget är kostnadsfritt, men kräver föransmälan. Program för Forskningens dag 2023 samt anmälningslänkar hittas på Vetenskap och hälsas webbplats: www.vetenskaphalsa.se/forskningensdag

ILL: CATRIN JACOBSSON

Om framtidens undervisning, kultur, teknik och demokratier

Vilka är visionerna för framtidens undervisning och för framtidens kultur och teknik? Och vad finns det att fundera kring när det gäller framtidens demokratier?

Dessa frågor belyses på Framtidsdagarna 26 och 27 oktober på Skissernas Museum.

Programmet modereras av Mats Nilsson. Ingen föransmälan krävs.

Varje föreläsning pågår i 30 minuter, och livesänds på Youtube.

Fritt inträde och gratis fika/lunch finns på plats. För program och livesändningar se lu.se/framtidsdagarna

Höstlovsöppet i Vattenhallen

Den 30 oktober till den 5 november är det höstlovsöppet i Vattenhallen Science Center på John Ericssons väg 1 i Lund, kl 12.00–17.00. Varje dag har olika teman och vetenskapsshower, se lu.se/kalendarium för detaljer.

disputationer.

För kommande disputationer vid Lunds universitet, se www.lu.se/lup/disputations

Vice Provost Lisa Alvarez-Cohen från Berkeley och LU:s rektor Erik Renström.

FOTO: KENNET RUONA

Fysiklektor får pedagogiskt pris

Naturvetarnas studentkår, LUNA, har utsett **Luis Sarimento Pico**, universitetslektor i fysik, till årets pedagog. I motiveringen till utmärkelsen lyfter LUNA bland annat fram hans förmåga att skapa engagemang och nyfikenhet hos studenterna, liksom hans "smittande entusiasm" för ämnet han undervisar i.

Klart med ny chef på FSI

Magnus Nilsson har utsetts till ny chef för Sektionen forskning, samverkan och innovation (FSI). Han har ett förflutet bland annat inom regeringskansliet, på statsrådsberedningen och i olika roller på utrikesdepartementet. Han tillträder sin tjänst den 1 januari.

Dyrbar donation till UB

Universitetsbiblioteket har fått en värdefull donation bestående av två sjöatlasar från 1700-talet. De två kartorna över Östersjön kommer från Björn Carlsons kartsamling. Kartorna – Nils Strömcronas atlas från år 1737 och Aleksej Nagaevs atlas Vsego Baltijs från år 1757 – kommer framöver att bli tillgängliga för allmänheten.

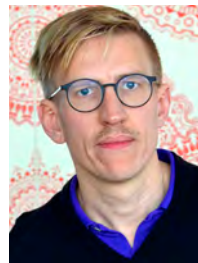
LU-ledningen tog emot kollegor från Berkeley

I mitten av oktober tog Lunds universitet emot en delegation från University of California, Berkeley. Under tre dagar fick delar av den amerikanska universitetsledningen besöka bland annat MAX IV, Skissernas Museum och HT-fakulteterna. Dessutom undertecknades ett avtal om att fördjupa samarbetet mellan universiteten.

Medel till forskning om spelberoende

Två Lundaforskare har beviljats medel för att gräva djupare i spelberoende.

Anders Håkansson, Institutionen för kliniska vetenskaper, får 800 000 kronor från Svenska spels oberoende forskningsråd för studien "How are gamblers and concerned significant others affected by Spelpaus?". **Emma Claesdotter-Knutsson** vid samma institution, får även hon 800 000 kronor för forskningsprojektet "Family centered treatment for problematic gaming".

Anders Håkansson.

Alzheimerforskare får miljoner av amerikansk myndighet

33 miljoner kronor. Så mycket får **Oskar Hansson**, professor i neurologi, och hans forskarteam av National Institute on Aging, NIA, som är den ledande myndigheten för forskning om Alzheimers sjukdom i USA. Pengarna ska användas för att viderutveckla användningen av blodmarkörer, som avslöjar om patienten riskerar att insjukna i alzheimer, inom primärvården.

Oskar Hansson.

Emma Ahlqvist. FOTO: JOHAN BÄVMAN

Stipendium till diabetesforskare

Tre diabetesforskare vid Lunds universitets diabetescentrum, LUDC, har utsetts till mottagare av varsitt stipendium som delas ut av Hjelt Diabetes Foundation. Mottagarna är **Jiangming Sun** som forskar om åderförfettningssplack hos personer med typ 2-diabetes, **Emma Ahlqvist** som forskar om olika undergrupper av diabetes, och **Sabrina Ruhmann** som forskar om epigenetik och typ 2-diabetes. Stipendierna är på 47 500 euro vardera.

Lundafilosof invald i internationellt institut

Toni Rønnow-Rasmussen, professor i praktisk filosofi vid Filosofiska institutet, har blivit invald i Institut International de Philosophie, en internationell mötesplats grundad 1937 för filosofer från olika kompetensområden.

Fem projekt får medel ur Hållbarhetsfonden

Fem nya projekt har beviljats stöd av Hållbarhetsfonden, vars syfte är att utveckla tidiga innovationsidéer med fokus på hållbar utveckling. Mottagarna är **Hong Lei Wang**, Biologiska institutionen, **Magnus Carlquist**, Kemiska institutionen, **Anna Mrozewics**, Språk- och litteraturcentrum, **Paola Rafaelli**, Företagsekonomiska institutionen och **Konrad Wilkens**, Institutionen för bygg- och miljöteknologi. De får alla maximalt 150 000 kronor var för att förverkliga sina projekt.

24 miljoner till projekt om ojämlikhet inom hälsa

Ulf Gerdtham, professor vid Ekonomihögskolan, har beviljats ett anslag på drygt 24 miljoner kronor av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, FORTE. Pengarna får han för ett projekt som handlar om att förebygga ojämlikheter inom området hälsa.

Ulf Gerdtham.

FOTO: HÅKAN RÖJDER

Konststudenter och alumner får stipendier

Fyra avgångsstudenter vid Konsthögskolan, **Oscar Eriksson Furunes**, **Hjördis Greta Gudmundsdóttir**, **Rebecca Jansson** och **Rosita Kær**, får 100 000 kronor vardera ur Edstrandska stiftelsen stipendiefond.

Dessutom tilldelas **Samaneh Reyhani** och **Carolina Sandvik**, som tog examen från Konsthögskolan 2017 respektive 2019, samt **Leif Engström** varsitt stipendium om 400 000 kronor ur samma fond.

Stipendiaterna visar sina verk på Konsthögskolans gallerier mellan den 26 oktober och den 26 november.

Martin Dribe.
FOTO: HÅKAN RÖJDER

Ekonomiprofessor får 18 miljoner till segregationsforskning

Vetenskapsrådet har beviljat **Martin Dribe**, professor vid Ekonomihögskolan, drygt 18 miljoner kronor för forskningsprojektet "Socioekonomisk segregation – Betydelsen av grannskap, skolor och policy över livscykeln". Projektet ska pågå mellan 2023 och 2029.

33 miljoner till cancerforskning

Ett internationellt forskningsprojekt som leds från LU, har tilldelats 33 miljoner av Europeiska Innovationsrådet, EIC Pathfinder. Tanken är att med hjälp av läkemedel, programmera om cancerceller till immunceller för att bekämpa cancer. **Filipe Pereira**, professor i molekylärmedicin, är koordinator för projektet. Nyligen fick han också årets lokala Fernströmpris till yngre, särskilt lovande och framgångsrika forskare för sitt arbete med omprogrammering av blodceller och utvecklingen av immunoterapi.

LMK-pris till Lundaforskare

Iben Lundgaard, docent vid Institutionen för experimentell medicinsk vetenskap tilldelas LMK-stiftelsens Medicinpris 2023 för sin forskning kring hjärnans glymfatiska system. Hennes arbete öppnar nya möjligheter för behandling av neurodegenerativa sjukdomar som till exempel Alzheimers sjukdom. Prissumman är 600 000 kronor.

Fint Östersjöpris tilldelas Lundaprofessor

Björn Carlsons Östersjöpris på tre miljoner kronor tillfaller i år **Daniel Conley**, professor vid Geologiska institutionen. Han får, tillsammans med sin kollega

Daniel Conley.

Jacob Carstensen

vid Aarhus universitet, priset för sina innovativa forskningsinsatser för Östersjöns miljö. I flera år har de två drivit ett forskningsprojekt med kiselalger som tar upp stora mängder kol i atmosfären.

Fyra Lundaforskare får ERC Starting Grant

Fyra forskare från Lunds universitet har beviljats det prestigefyllda ERC Starting Grant som delas ut av EU. De får 1,5 miljoner euro var under fem års tid.

Mottagarna är **Daria Davitti**, docent i folkrätt, som i sitt projekt ska undersöka olika instrument för att få ansiera humanitär hjälp vid flyktingsituationer, **Colin Olito**, forskare i evolutionär ekologi, som ska utforska hur nya könskromosomer utvecklas hos hawaiianska Wikstroemi-växter, **Filip Lenrick**, forskare i industriell produktion, som ska forska om svetsning av avancerade legeringar, samt **Milda Pucetaite**, forskare i mikrobiologisk ekologi, som i sitt projekt ska utveckla metoder för att studera mikrober i jorden.

Daria Davitti.

FOTO: KENNETH RUONA

Hallå Christian Mühlenbock...

... arkeolog och forskare, som från och med december är ny föreståndare för Historiska museet.

Vad vill du med Historiska museet?

– Det är ett museum med långa och fina traditioner. Det vill jag utgå ifrån och sedan ta verksamheten in i framtiden. Att museet är en del av universitetet är den stora styrkan. Det gör att infrastrukturen och forskningen finns nära och jag vill på sikt vidga museets samarbeten med andra delar av universitetet. Dessutom vill jag skynda på digitaliseringen av samlingarna.

Vad var det med jobbet som lockade?

– Först och främst att det är ett fantastiskt museum med fantastiska samlingar, det är en verksamhet som jag beundrar och har följt lite på avstånd. Den bottnar tydligt i vetenskapen, men den förs fram på ett modigt och dynamiskt sätt. Sedan ska det också bli otroligt spännande att prova något nytt. Jag har aldrig arbetat permanent i Skåne tidigare.

Blir det en flytt ner från Göteborg?

– Ja, på sikt. Hela familjen följer med ner. Jag har tidigare testat att veckopendla i flera år och man orkar det ett tag, men inte i längden.

Vilka tidigare erfarenheter kommer du att ha nytta av i ditt nya jobb?

– Jag har en ganska brokig bakgrund inom arkeologi och en del av de tidsperioder jag jobbat med, som medeltiden och antiken, finns representerade på museet.

– Att jag har både forskarbakgrund och museierfarenhet, från bland annat Medelhavsmuseet och Lödöse museum, gör att jag har förståelse för båda delar. Och så har jag jobbat med ledarskap i över tjugo år, jag har gått på mina minor och lärt av mina misstag. Det tror jag är värdefullt.

Hur är du som chef?

– Jag strävar efter ett arbetsklimat byggt på tillit. I alla verksamheter dyker det förr eller senare upp saker som strular, och i de fallen behöver man känna varandra så pass bra och känna ömsesidig respekt så att man hjälps åt och stöttar varandra. Det är viktigt att man som medarbetare får växa och utvecklas i sitt dagliga arbete.

Hur kommer man att märka att du är ny föreståndare för Historiska museet?

– Vi har ett stort publikt uppdrag och det innebär att synas och höras och visa upp museets verksamhet utåt samt bistå med all den kunskap som finns hos medarbetarna. På sikt hoppas jag att vi kan inleda flera nya samarbeten, både med civilsamhället och internt.

Vad har du för relation till Lund sedan tidigare?

– Jag har jobbat en sommar på ett projekt i Örja. Då bodde jag i Lund och fick möjlighet att upptäcka staden. Det var en jättevacker sommar, jag minns att jag åkte till Lomma och badade. Jag har bara soliga fina minnen. När jag kom till första intervjun för den här tjänsten hade magnolian precis slagit ut, det var som en sagodröm. Realiteten smyger sig säkert på förr eller senare, men jag tillåter mig vara i den där känslan ett tag till.